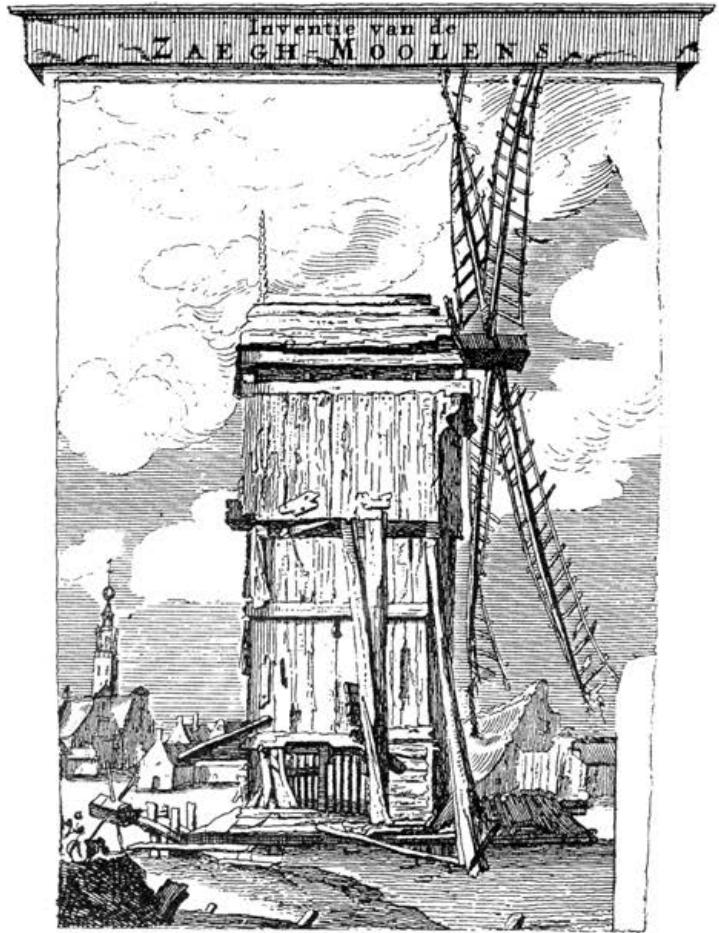

13e jaargang no. 1

15 maart 1994

Gildebrief

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF

Verenigingsorgaan van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Verschijnt 4x per jaar.
Oplage 1400 exemplaren.

Redactie: G.J. Pouw, D.J. Braay, J.P. Kurver en P. de Moes

Redactie-adres: Het Gilde van Vrijwillige Molenaars p/a Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden

Secretariaat: Het Gilde van Vrijwillige Molenaars Nieuwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen, tel. 02152-51695

Postgirorekening: 2144780 t.n.v.:
Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Naarden

BESTUUR

Voorzitter: Dick-Jan Braay,
De Omloop 18, 1566 GW Assendelft
tel. 02987-5763

Secretaris: Boudewijn van Weel,
Nw. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen,
tel. 02152-51695

Penningmeester: Gerard Barendse,
Beatrixstraat 79, 2685 BH Poeldijk, tel. 01749-45580.

Examencoördinator: Jan Spruit,
Molenviergang 8, 2761 BK Zevenhuizen,
tel. 01802-2613

Biotoopwacht: E. Smit,
Esdoornlaan 61, 1521 EC Wormerveer,
tel. 075-283123

Gildeverzekeringen: J. van Loenen,
Arendshorst 34, 3772 RV Barneveld
tel. 03420-90894

Bliksemafleidercontrole: D.J. Abelskamp,
Laan 1940-1945 nr. 2, 7231 GL Warnsveld,
tel. 05750-25068

Ledenadministratie: Mevr. E.N. Pouw-Schipper,
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden,
tel. 02159-45428

Contactpersoon voor de afdelingen:

Gerard Sturkenboom,
Biss. Arnoutlaan 14, 5591 BL Heeze,
tel. 04907-62602

Publicaties/redactie: Gerrit Pouw,
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden,
tel. 02159-45428

Algemeen: Peter de Moes,
Hermelijnlaan 3, 1216 EB Hilversum,
tel. 035-215772

ADVERTENTIES

Voor bedrijven of instellingen, die materialen en/of diensten aanbieden welke direct of indirect te maken hebben met de molens, staat de mogelijkheid open te adverteren.
Advertentietarieven op aanvraag.

KUNSTMOLENSTENEN

**ZOWEL MET ZACHTE UITSLAG ALS MASSIEVE,
KUNNEN WIJ U NAAR KEUZE LEVEREN.**

Onze maalstenen worden vakkundig afgewerkt, vooral ook het scherpen en het goed onder de rij brengen.

Ook is in ons bedrijf gelegenheid, voor hen die daar prijs op stellen, om onze stenen te zien malen.

Ook voor nieuwe Duitse blauwe stenen kunnen wij u van dienst zijn.

Voor verdere inlichtingen graag bereid.

A. H. KEES

**KUNSTMOLENSTEENFABRIEK
EN MOLENAARSBEDRIJF**

**VALKENSWAARDSEWEG 3, 5595 CA
LEENDE
TELEFOON (04906) 1207**

IN DIT NUMMER

Gaande werk	1
Ledenvergadering	1
Notulen vergadering 1993	2
Financieel verslag	4
D. van Vliet overleden	7
Molen Tietjerkstradeel	8
Cornelis Cornelisz-Paltrok	9
Nationale Molendag	16
Molen De Zwaan	16
Molens Aarlanderveen	17
Molen Oeffelt	18
Overijsselse Molendag	18
Stervende Standerdmolens	19
Molen Wolphaartsdijk	20
Contributie en verzekering	21
Excursie afdeling Friesland	21
Rond zingende stenen	21
Biotoopwachter gevraagd	22
Molenzaak	22
Weer	23
Oostgroninger molendagen	23
Zag en hoorde	26
Oude strijd om molens	30
Oud woordenboek	32

't GAANDE WERK

Ook dit jaar houden wij onze ledenvergadering weer in Arnhem en wel op zaterdag 2 april. Hierbij nodig ik u van harte uit deze vergadering bij te wonen.

Naast een huishoudelijk ochtendgedeelte kent de vergadering een instructief middagedeelte, bestaande uit een bijdrage van de Monumentenwacht en een bijdrage van G. de Vries over molens in Engeland. Meer uitgebreide informatie over deze jaarvergadering leest u elders in deze Gildebrief.

Tevens bevat deze Gildebrief een artikel van Peter de Moes over "een besonder creckwerck", het "Oud Woordenboek" door Gerrit Pouw, en "Het weer zoals wat was" door Jan Kurver.

Om de Gildebrief nog meer te vervolmaken is met ingang van deze uitgave een inhoudsopgave toegevoegd.

Veel leesplezier in deze dikke Gildebrief en tot ziens op de jaarvergadering in Arnhem.

Dick Jan Braay, voorzitter

UITNODIGING VOOR DE LEDENVERGADERING VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

Het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars heeft het genoegen u hierbij uit te nodigen voor de Ledenvergadering 1994, welke zal worden gehouden op **zaterdag 2 april** in Hotel Haarhuis, Stationsplein 1 te Arnhem (tel. 085-472441).

De agenda voor het **ochtendgedeelte**, dat om 10.30 zal beginnen, ziet er als volgt uit:

1. Opening door de voorzitter
2. Bestuursmededelingen
3. Vaststelling van de notulen van de ledenvergadering d.d. 3 maart 1993, opgenomen in "De Gildebrief" 1/94
4. Jaarverslag van de secretaris over 1993
5. Financieel verslag van de penningmeester over 1993
6. Verslag van de Kascommissie
7. Benoeming van de Kascommissie
8. Bestuursmutaties
Peter de Moes en Jan Spruit zijn op grond van artikel 12, lid 1 van de Statuten aftredend. Zij hebben zich terstond herkiesbaar gesteld en het bestuur stelt de vergadering voor om de beide bestuursleden voor een nieuwe termijn te benoemen.
Tegenkandidaten kunnen zich tot uiterlijk 26 maart kenbaar maken aan het bestuur, Nwe. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.
9. Wijziging Huishoudelijk Reglement
Het bestuur stelt voor de tekst van artikel 5.2 van het Huishoudelijk Reglement te wijzigen in: 'Het Gildebestuur kan t.b.v. het vormen van afdelingsbesturen één of meer van haar leden

aanzoeken en benoemen. De benoeming gaat vergezeld van vermelding en omschrijving van de regio waarvoor deze benoeming is bedoeld. In deze afdelingsbesturen kan als toehoorder zitting hebben een vertegenwoordiger van een regionaal werkende organisatie die op het gebied van het molenbehoud werkzaam is. Deze toehoorder heeft geen stemrecht in zaken betreffende het Gilde'.

Het bestuur zal het voorstel tijdens de vergadering toelichten.

10. Rondvraag

Pauze van ongeveer 12.00 tot 14.00 uur.

Het programma voor het **middagedeelte** van de vergadering, dat om 14.00 uur begint, bestaat uit de volgende onderdelen:

Heropening door de voorzitter

De Monumentenwacht

Inleiding door ir. G.J. Luijendijk, directeur van de Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland, over het onderhoudsaspect van de monumentenzorg, waarbij onder andere zal worden ingegaan op de functie van de Monumentenwacht en de samenwerking tussen de monumentenwachter en de vrijwillige molenaar.

Theepauze

Molens in Engeland

Dialezing door oud-bestuurslid Gerbrand de Vries over de molens in Oost- en Midden-Engeland, die hij in de zomer van 1993 heeft bezocht.

Aansluitend zal een videofilm worden vertoond over Engelse wieksystemen.

Sluiting omstreeks 17.00 uur.

NOTULEN VAN DE LEDENVERGADERING 1993 VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

gehouden op zaterdag 3 april 1993 in Hotel
Haarhuis te Arnhem.

1. Opening

De voorzitter van het GVM, Dick Jan Braay, opent het ochtendgedeelte van de ledenvergadering en heet de aanwezigen van harte welkom. Er is bericht van verhindering ontvangen van: R. van de Kemp, J. Tigelaar, B. Oomkens, B. Slooten, D. Kamminga, A. Hellings, G. Ottevanger, F. van de Put en H. Steinz.

2. Bestuursmededelingen

- In de provincie Drenthe werd het GVM tot voor kort vertegenwoordigd door een contactpersoon, zoals dat eertijds overal het geval was. Tengevolge van de groei van het Gilde en de daarmee gepaard gaande toename van de werkzaamheden voor de contactpersoon, zijn er contactcommissies gekomen waardoor de werkdruk verdeeld kon worden. Jarenlang heeft Jannes Tigelaar de belangen van de Drentse vrijwilligers alleen behartigd, terwijl gaandeweg ook anderen bij het afdelingswerk betrokken zijn geraakt. Tijdens de contactavond in maart te Westerbork is er - op verzoek van het bestuur - een afdelingsbestuur gekozen, waarin de leden van de feitelijk al als zodanig functionerende contactcommissie nu ook officieel zitting hebben. En hoewel de noodzaak van het formeren van een afdelingsbestuur niet erg groot werd geacht, is het bestuur ingenomen met het feit dat Drenthe nu ook door een afdelingsbestuur wordt vertegenwoordigd, zoals dat in andere provincies het geval is.

- De Richtlijnen voor het examen (1983) bleken aan herziening toe, met dien verstande dat het accent meer op de praktijk gelegd zou kunnen worden. Na een inspraakronde, waarbij het bestuur van De Hollandsche Molen (DHM), de Examencommissie, de afdelingsbesturen en het Gildebestuur in de gelegenheid zijn gesteld commentaar op de conceptversie te leveren, zijn de herschreven richtlijnen voor het examen vrijwillig molenaar, na overleg met het bestuur van DHM, als Examenisen vastgesteld. Het is de bedoeling dat de **examenisen** met de Basiscursus aan de leden zullen worden verzonden.

- de cursuscommissie van de **Korenmolenaarscursus** heeft voorstellen gedaan voor een nieuwe opzet voor de cursus, die in samenwerking met het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde (AKG) wordt gegeven. Er zijn belangrijke wijzigingen voorgesteld waarmee men tegemoet hoopt te komen aan de gehoorde kritiek op de korenmolenaarscursus, te weten:

- a) de cursist bestudeert zelfstandig het lesmateriaal (Zingende stenen en Rond Zingende stenen), waarover
- b) een toelatingstoets zal worden afgenomen;
- c) na toelating volgt toewijzing van een instructeur voor de begeleiding van het praktijkgedeelte op een molen in de regio;

d) Nederland wordt verdeeld in vier regio's met elk twee instructeurs.

e) een klein aantal onderwerpen wordt door vakdocenten verzorgd op twee avonden in Wageningen.

De nieuwe Korenmolenaarscursus zal waarschijnlijk nog dit jaar (september) kunnen worden gegeven; zie de aankondiging in De Gildebrief.

- Het overleg met het bestuur van de Stichting Vrienden van de Gelderse Molen over de **opleiding in Gelderland** en de hoedanigheid van de Opleidingscommissie/het afdelingsbestuur is op verzoek van de stichting opgeschort. De SVGM heeft voorgesteld het overleg voor enige tijd te laten rusten, de reden is ons niet bekend.

Het Gildebestuur zal nu met het afdelingsbestuur gaan overleggen om te bezien op welke wijze de opleiding van vrijwilligers in Gelderland zo goed mogelijk gecontinueerd kan worden.

- Ieder jaar gaat het bestuur op **excursie** naar een afdeling om zo voeling te kunnen houden met degenen die in de betreffende provincie bij de opleiding betrokken zijn, zoals de leden van het afdelingsbestuur en de instructeurs. Vaste onderdelen zijn het bijwonen van een contactavond op vrijdag, op zaterdag gevolgd door een rondrit langs een aantal (instructie-)molens. Het bestuur vindt dit een goede manier om de contacten te onderhouden. In april zal het bestuur een bezoek aan de afdeling **Limburg** brengen, dit mede in verband met de voorgenomen opleiding voor watermolenaar.

- In samenwerking met de afdelingsbesturen van Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg zullen exameneisen worden opgesteld voor de **opleiding tot watermolenaar**. Na gereedkoming zal het bestuur een voorstel doen aan DHM, die zich bereid heeft verklaard om ook het watermolenaars-examen af te willen gaan nemen. Behalve de exameneisen zal ook lesmateriaal voor de nieuwe cursus moeten worden geschreven.

- Na het succes van de **instructiedagen** voor de leden van de toelatingsexamencommissie, waar door leden van de examencommissie instructie werd gegeven in het afnemen van het toelatingsexamen, is op de Contactdag voor de afdeling in oktober te Twello besloten om dergelijke dagen ook voor instructeurs te gaan verzorgen. De Examencommissie heeft zich bereid verklaard ook aan deze dagen haar medewerking te willen gaan verlenen. Een afdeling heeft zich inmiddels aangemeld, wie volgt!

- Gerrit Pouw doet verslag van de werkzaamheden van de Lesstofcommissie. Het eerste gedeelte van de langverwachte **Basiscursus** zal binnenkort aan de leden worden toegestuurd. De map voor de cursus kan bij de stand van het GVM worden aangeschaft en zal daarna bij de afdelingen verkrijgbaar zijn. Het herschrijven van het lesmateriaal is beslist geen sinecure gebleken; de Lesstofcommissie geeft toe dat men zich op het vele werk heeft verkeken.

Na een aantal kinderziektes heeft men er alle vertrouwen in dat het overige materiaal (voor)spoe-dig(er) zal kunnen verschijnen. Vanwege de gecon-stateerde behoefte zal het volgende gedeelte van de Basis cursus bestaan uit een meer op de praktijkge-richte weercursus. Gelet op de energie die de Les-stofcommissie in de Basis cursus heeft gestoken, zijn de plannen voor het uitgeven van een nieuwe **Informatie** noodgedwongen op de plank blijven liggen.

- Aan het bestuur van het **Gild Fryske Moun-ders** zal een intentieverklaring worden aangeboden, waarin de intentie tot samenwerking wordt uit-gesproken op dezelfde voorwaarden zoals die gelden voor de andere afdelingen van het GVM. Alleen op grond van die voorwaarden heeft het vol-gens het bestuur nog zin om verder te gaan praten, en kan het overleg dat in een impasse is geraakt worden voortgezet.

- In de tijd tussen de twee ledenvergaderingen in het afgelopen jaar zijn maar liefst vier Gilde-instruc-teurs overleden, te weten: **Piet Kaal, Piet Tiens-tra, Piet Huygens en David Blok**. Allen mole-naars van de oude stempel die het GVM een warm hart hebben toegedragen en zich enthousiast heb-ben ingezet voor de opleiding van vrijwillige mole-naars. Een groot verlies.

- Hans Petit, de nieuwe voorzitter van de werk-groep **Nationale Molendag**, wordt in de gelegen-heid gesteld informatie over de aanstaande Molen-dag, op zaterdag 8 mei, te geven. Als nieuw lid is Wessel Koster aan de werkgroep toegevoegd.

- De heer **L.J. Tilma** is vanaf de eerste officiële vergadering in 1968 te Alblasserdam in de afgelo-pen 25 jaar op één na alle ledenvergaderingen van het GVM aanwezig geweest. Naar aanleiding van dit 'jubileum' krijgt de heer Tilma uit handen van de voorzitter als eerste een map met de Basis cursus overhandigd.

- Aansluitend maakt de voorzitter de aanwezigen attent op de stand van de jubilerende vereniging **De Hollandsche Molen**, bemand door haar directeur, de heer L. Endedijk. Belangrijk onderdeel van de jubileumviering is een ledenwerfactie, waarvoor Prins Claus tijdens de ledenvergadering op 6 maart te Amsterdam het startsein heeft gegeven. Om een indruk te krijgen van de steun voor DHM onder de Gildeleden, vraagt de voorzitter de aanwezigen door middel van hand opsteken kenbaar te maken wie er in de zaal lid van DHM is; de overgrote meerderheid blijkt de vereniging al te steunen.

3. Vaststelling notulen ledenvergadering 1992

De notulen van de ledenvergadering d.d. 4 april 1992 zijn opgenomen in De Gildebrief 1/93.

- pag. 2, punt 2: De heer G. Ottevanger laat weten dat de tekst over de molenviering van Aarlan-derveen onjuist is geformuleerd. Niet de Provincie, maar het Waterschap Aarlande heeft besloten tot mechanische bemaling van de Drooggemaakte Pol-der over te gaan. De Provincie Zuid-Holland heeft gebruik gemaakt van haar bevoegdheid om in het kader van het toezicht op de waterschappen de begroting niet goed te keuren, waarmee de mecha-nische bemaling mogelijk werd gemaakt.

Onder dankzegging worden de notulen vervolgens vastgesteld.

4. Jaarverslag van de secretaris over 1992

De vergadering hecht haar goedkeuring aan het jaarverslag over 1992, zoals dat door de secretaris werd voorgelezen. Het verslag zal worden gepubli-ceerd in De Gildebrief 2/93.

Naar aanleiding van de verzekeringen merkt de heer Onclin op dat hij het geen goede zaak vindt dat niet alle geslaagde leden de WA-plus verzekering hebben afgesloten. Hij dringt er bij het bestuur op aan deze belangrijke verzekering nogmaals bij de leden onder de aandacht te brengen.

5. Financieel verslag over 1992

De penningmeester geeft een toelichting op de Winst- en Verliesrekening over 1992 en de Balans per 31 december 1992, opgenomen in De Gilde-brief 1/93.

Het verlies van f 4343,- is voor een belangrijk deel veroorzaakt door de terugbetaling van subsidie 1991 aan WVC (2572,-) ten gevolge van het niet realise-ren van een aantal van voorgenomen uitgaven (o.a. de Informatie Standerdmolen). Naar aanleiding van het begrote tekort van f 15.900,- voor 1993 vraagt de heer Veuger of dit wel verantwoord is; hij is voor-stander van een kleiner tekort. De penningmeester legt uit dat de toegezegde subsidie van WVC voor 1993 niet op de begroting kan worden opgeno-men, aangezien de uiteindelijke grootte nog niet bekend is. Hierdoor lijkt het tekort op de begroting groter dan het (uiteindelijk) is.

6. Verslag van de Kascommissie

De Kascommissie, bestaande uit de heren P. Buys, C. Franken en J. Tigelaar, heeft op 26 maart de jaarstukken van het GVM gecontroleerd en in orde bevonden. Zij stelt voor de penningmeester onder dankzegging voor het gevoerde financiële beleid te dechargeren. De ledenvergadering gaat hiermee akkoord.

Het financieel verslag van de penningmeester is hiermee goedgekeurd en vastgesteld.

7. Benoeming Kascommissie

De heer C.P.M. Franken is statutair aftredend; in zijn plaats wordt mevrouw P.D. Scholten-Ballast uit Doetinchem benoemd. In de ontstane vacature voor de reserve-kascommissie, waarin de heren T. Oos-terhuis en L. Vellekoop zitting hebben, wordt voor-zien door de benoeming van de heer G. de Vries.

8. Bestuursmutaties

Boudewijn van Weel is statutair aftredend en heeft zich herkiesbaar gesteld. Hij zit sinds 1985 in het bestuur, sinds 1988 in de functie van secretaris. Er zijn bij het secretariaat geen tegenkandidaten aangemeld. De ledenvergadering benoemt de secre-taris voor een nieuwe bestuurstermijn. Om te voor-komen dat er meer dan twee bestuursleden gelijktij-dig aftredend kunnen zijn, zoals dat in 1992 het geval was, heeft het bestuur een rooster van afre-den opgesteld. In het vervolg zullen nieuw gekozen bestuursleden de bestuurstermijn van de - tussentijds

Winst- en verliesrekening over 1993 (x f 1,-)

	Bijgestelde begroting 1993	Werkelijk 1993	Begroot 1994
ONTVANGSTEN: Contributies	44.000	45.260	44.000
Verzekeringspremies	24.000	28.276	26.000
Ontvangen rente	2.000	1.547	2.000
Verkoop artikelen	5.000	7.280	5.000
Opbrengst advertenties	1.000	1.350	1.000
Subsidie WVC 1993	-	9.900	-
Vrijval fonds ongedekt risico	-	1.500	-
Vrijval biotoopfonds	-	1.500	-
Giften	-	890	-
Schade-uitkering	-	275	-
	76.000	97.778	78.000
UITGAVEN:			
Vergaderkosten	750	790	750
Porto, verzendkosten	6.000	5.729	6.000
Drukwerk, stencils e.d.	31.000	35.245	27.000
Kantoorbehoeften	100	124	100
Reiskosten	5.000	5.739	5.000
Ledenadministratie	500	400	500
Kontaktdag	1.700	1.527	1.800
Bijdragen aan afdelingen	8.000	8.264	8.000
Verzekering (collect. WA)	4.500	4.454	4.500
Doorbetaling verzekering	20.000	22.805	23.000
Kosten i.v.m. verzekering	800	1.177	900
Telefoon	200	35	200
Kosten entrepakket	1.000	874	1.000
Representatiekosten	400	262	300
Huur opslagruimte	250	150	250
Bliksemafleidercontroles	1.400	609	1.400
Theoriecursus	18.600	18.726	15.000
Diversen (o.a. contributies)	300	489	300
	100.500	107.399	96.000
RESULTAAT	-/- 24.500	-/- 9.621	-/- 18.000

- aftredende bestuursleden overnemen, waardoor er op grond van het rooster van aftreden gelijktijdig maximaal twee bestuursleden aftredend kunnen zijn. Om in de pas te komen is de voorzitter Dick Jan Braay bereid om tussentijds af te treden.

Dick Jan Braay is derhalve aftredend en stelt zich terstond herkiesbaar. Er zijn bij het secretariaat geen tegenkandidaten aangemeld. De vergadering

gaat akkoord met de herbenoeming van de voorzitter.

9. Rondvraag

De heer Peereboom heeft twee verschillende posters voor de Nationale Molendag ontvangen en informeert naar de achtergrond van deze verwarrende zending.

Balans per 31 december 1993 (x f 1,-)

Activa	31-12	1-1	Passiva	31-12	1-1
Duurzame middelen:			Schulden:		
Artikelen	4.000	3.500	Vooruitontv.contr.	20.510	9.921
Mater.bliksem	100	100	Vooruitontv.verz.	14.305	6.206
Kantoormach./comp.progr.	8	8	Porto, verzendkst.	2.003	1.315
			Biotoopwacht	571	867
Liquide middelen:			Drukwerk, stencils	6.200	5.942
Girorekening	15.062	8.926	Kantoorbehoeften	58	20
Rente/plusrekening	206	10.949	Reiskosten	1.355	1.243
Girorek. verz.	14.723	6.688	Bijdr. aan afd.	4.757	4.486
Rente/plusrek. verz.	14.425	16.984	Ledenadministr.	275	326
			Teveel ontv. schade-u.	-	275
Vorderingen:			Telefoon	25	75
Te ontv. rente	32	12	Doorbet. verz. gelden	160	51
Opbr. advertenties	1.175	1.100	Representatiekosten	2	-
Vooruitbet. entree	490	115	Theoriecursus	35	1.827
Restitutie drukwerk	1.527	-	Diversen	32	-
Verkoop artikelen	10	-	Public Relations	-	121
			Eigen vermogen:		
Uitgeleende gelden:			Fonds ongedekt ris.	3.425	4.925
Cursuscommissie	2.665	3.665	Biotoopfonds	4.155	5.271
Afdeling verz.	3.000	-	Kapitaal	- 445	9.176
	57.423	52.047		57.423	52.047

Rooster van aftreden				eerste benoeming
naam	functie	datum benoeming	jaar aftreden	
D.J. Braay	voorzitter	3 april 1993	1997	1979
B.A. van Weel	secretaris	3 april 1993	1997	1985
G.W.M. Barendse	penningmeester	4 april 1992	1996	1984
P.J. de Moes	lid	7 april 1990	1994	1990
G.J. Pouw	lid	4 april 1992	1996	1979
J.A.M. Spruit	lid	7 april 1990	1994	1982
G. Sturkenboom	lid	4 april 1992	1996	1988

Samenstelling van het bestuur per **3 april 1993**.

De heer Endedijk zegt dat DHM, ter gelegenheid van het jubileum van de vereniging, een aanbod heeft gekregen om op een heleboel plaatsen grote affiches op te plakken tegen een gereduceerd tarief. Daarnaast bleek het mogelijk om het affiche in kleiner formaat te verzenden aan de molenaars. Als eenmalig extraatje.

De heer D. Abelskamp heeft geconstateerd dat het eerste gedeelte van de Basis cursus gereed is, nadat er vier jaar geleden een eerste toezegging is gedaan. Hij vindt het beschamend voor het bestuur dat het zolang heeft moeten duren en wil weten wanneer de rest kan worden verwacht. Abelskamp is er voorstander van dat het onderscheid tussen verplicht en aanbevolen literatuur duidelijker wordt aangegeven. De Basis cursus moet prioriteit van het bestuur hebben; er bestaat grote behoefte aan de omkadering van de lesstof die benodigd is voor het examen.

De voorzitter legt uit hoe de totstandkoming van de Basis cursus is verlopen. Nu de problemen voor de Lesstofcommissie in de eerste samenstelling achter de rug zijn kan er beter gewerkt worden. Het bestuur heeft zich voorgenomen met betrekking tot de cursus geen toezeggingen meer te doen, maar pas melding van nieuw materiaal te maken als het gereed is.

Gerrit Pouw voegt hier aan toe dat de Lesstofcommissie niet alleen belast is met de uitgave van de Basis cursus, maar dat er voor de geslaagde leden ook Informaties zullen worden verzorgd.

De heer Lelieveld wijst erop dat naar aanleiding van zijn opmerking in de rondvraag van de vorige ledenvergadering een misverstand is ontstaan. Het gestelde was bedoeld als voorbeeld. Hij bepleit de instelling van een arbitrage-commissie van het GVM die de vrijwilliger in biotoopkwesties bij kan staan. De voorzitter zegt dat het bestuur mensen weet te interesseren die de vrijwillige molenaar met raad en daad bij kunnen staan in bezwaarprocedures.

De heer De Jong brengt een opmerking over die hij heeft meegekregen van de heer Hellings: bij controle door de brandweer is gebleken dat de verschillende soorten brandblussers ook verschillende gebruiksaanwijzingen hebben, iets waar de molenaars rekening mee dienen te houden. Voor f 5,- kan men bij de heer De Jong een boekje kopen over de 140-jarige geschiedenis van molen De Hoop te Garderen.

De heer Van Hoorn deelt mee dat houtzaagmolens De Eenhoorn momenteel in de laatste fase van de restauratie is en dat de paltrok in juni weer zaagvaardig en te bezichtigen zal zijn.

De heer Onclin heeft de nodige moeite gehad met het verwerven van een blauwe wimpel van DHM, die in de folder van de vereniging wordt aangemerkt als het symbool om aan te geven dat de molen te bezichtigen is.

De heer De Vries merkt op dat destijds ter gelegenheid van het 65-jarig bestaan van DHM per molen een blauwe wimpel gratis aan de vrijwillige molenaars is uitgereikt, maar dat er nu in verband met de kosten f 25,- voor moet worden betaald. Indien iedereen zijn best doet om leden voor DHM

te werven, dan dragen zij ertoe bij dat de wimpels weer betaalbaar worden.

De heer Van Baardwijk stelt voor om eenmalig f 10,- aan de leden te vragen als bijdrage in de verzendkosten van de Basis cursus. Met betrekking tot de Informatie Standerdmolen wil hij weten waarom het boek niet in een eenvoudiger, goedkopere vorm kon worden uitgebracht.

De voorzitter stelt dat het bestuur de auteurs heeft voorgesteld om het boek in (samenvoegbare) delen als gebruikelijke Informatie uit te geven. De uitgave van een boek, zoals de auteurs voor ogen hadden, bleek financieel voor het GVM niet haalbaar. Om dergelijke problemen te kunnen voorkomen heeft het bestuur richtlijnen voor Gilde-publicaties opgesteld.

De heer Peereboom vraagt naar de totale kosten van de Informatie Standerdmolen.

Gerrit Pouw stelt dat de kosten na onderhandeling met de drukker, die f 30.000,- voor zijn rekening wilde nemen, nog f 55.000,- waren. Het bestuur heeft gelet op de kosten nog overwogen om de leden een eigen bijdrage te vragen, hoewel dit niet gebruikelijk is.

Ter afsluiting van het ochtendgedeelte maakt de voorzitter de aanwezigen attent op een aantal onjuiste telefoonnummers in de Gildebrief.

Om 12.15 uur schorst de voorzitter de vergadering voor de lunchpauze.

Het **middagprogramma** kent een drietal onderdelen, verzorgd door de heer J.C. Keller en de heer E. Zwijnenberg.

De heer Ir. J.C. Keller houdt een interessante verhandeling over **metselwerk op molens**. Hierbij komen allerlei mogelijke problemen aan de orde, zoals scheurvorming, vochtdoorslag, begroeiing, uitslag, enz. en wordt aangegeven op welke wijze dergelijke euvels kunnen worden verholpen. Na de inleiding beantwoordt de heer Keller op enthousiaste wijze een groot aantal vragen uit de zaal over specifieke problemen waarmee de molenaar op de molen te maken kan hebben.

Dick Jan Braay bedankt de heer Keller voor zijn bijdrage aan het programma. De heer Keller heeft toegezegd een neerslag van de verhandeling voor De Gildebrief te schrijven, zodat ook de leden die niet aanwezig konden zijn kunnen worden geïnformeerd.

Na de theepauze worden er twee molenfilms vertoond en van een commentaar voorzien door Eric Zwijnenberg. De eerste film geeft een impressie van de **restaurant van molen De Gooyer** te Amsterdam, die door molenmaker J.K. Poland werd uitgevoerd. Helaas kon de heer Poland zelf niet aanwezig zijn om een toelichting bij de beelden te geven. Daarna gaf Eric Zwijnenberg commentaar bij zijn eigen film over de activiteiten van een groep vrijwillige molenaars op molen De Gekroonde Poelenburg in de begintijd van het Gilde.

De voorzitter dankt Eric Zwijnenberg voor de toelichting bij de films en vraagt hem de heer Poland als dank voor de bijdrage aan het programma een kleinigheid te willen overhandigen.

Met een woord van dank voor ieders inbreng sluit de voorzitter de vergadering en wenst de aanwezigen, waarvan 103 personen de presentielijst hebben getekend, wel thuis.

B.A. van Weel, secretaris

TER NAGEDACHTENIS AAN D. VAN VLIET

Op 16 december 1993 waren wij aanwezig bij de begrafenis van de heer D. van Vliet. We kenden hem sinds jaren als Dirk. Al vanaf de eerste examens in 1970 was hij actief lid van de examencommissie van De Hollandsche Molen. Daardoor zijn er

maar weinig Gildeleden die Dirk van Vliet niet hebben gekend.

Dirk deed het examenwerk met hart en ziel, zoals hij ook zijn molen, de Broekzijdermolen in Abcoude, zolang met volledige inzet heeft bediend. Hij was een beroepsmolenaar in hart en nieren die het vermogen had om de jonge generatie te begeleiden in het molenaarsvak. Hij kende alle kneepjes van het vak en in het bijzonder kon hij boeiend vertellen over het weer. Over wat de lucht ons vertelde en waar wij op dienden te letten als er een bui in aantocht was. Meestal was hij ook degene die tijdens het examen de kandidaat over zijn weerkennis aan de tand voelde. Hij deed dat vaak op humoristische wijze en je kon zien dat hij er zelf veel plezier aan beleefde.

Toen hij al ver in zeventig was liep hij nog een volledig examen mee. Dan komt er een moment dat zo'n hele dag staan en trappen lopen, bij vaak guur weer, te zwaar wordt. In 1988 besloot Dirk er mee te stoppen. Het besluit viel hem zwaar. In diezelfde periode verhuisde hij ook van de geliefde molen naar een geriefelijke eengezinswoning in Abcoude.

Het contact met enkele leden van de examencommissie bleef bestaan en daarvoor was hij dankbaar. Het bericht van zijn overlijden kwam voor ons onverwacht. We zullen Dirk en zijn karakteristieke inbreng in de examencommissie blijven missen.

Gerbrand de Vries

HERINNERING AAN DIRK VAN VLIET

Op de leeftijd van 84 jaar is Dirk van Vliet ons op 12 december 1993 ontvallen.

Dirk werd geboren als poldermolenaarszoon op een van de drie in 1919 gesloopte molens van de polder Nieuwkoop en Noorden, nabij Zwammerdam. Hij was de derde generatie van een poldermolenaarsgeslacht. Zijn vader zou in dat jaar het nieuw gestichte oliegemaal gaan bedienen.

Na zich aanvankelijk met handel van velerlei aard te hebben beziggehouden begon Dirk in de verkoop en reparatie van personenauto's annex benzinstation te Zwammerdam.

Maar toch; plaatsen waar het geurde naar riet, zoet water en met ruimte bleven een grote aantrekkingskracht op hem uitoefenen. Al ras bleek dat hij een aangeboren trekje bij zich had gehouden, te weten de drang naar regeling van waterhuishouding, liefst in de vorm van windbemaling.

De oorlog van '40-'45 brak uit, waardoor o.a. ook de 'Galgmachine' van de Zuid- en Noordeinderpolder onder Alphen a/d Rijn noodgedwongen stil kwam te staan door gebrek aan dieselolie. In alle

haast werd de overgebleven, doch verwaarloosde Dikke molen maalvaardig gemaakt.

Het polderbestuur besloot twee molenaars aan te stellen, in ploegdienst, die elkaar, wind en weder dienende, af zouden lossen, om zo 24 uur per dag te kunnen malen.

De keus viel op Jaap van Harte en Dirk van Vliet.

Om deze 1200 hectare grote polder met één molen 'boven te houden', hetgeen nauwelijks mogelijk was, kon men zeker niet volstaan met 'netjes' malen. Voor elke bui zwichten was er al gauw niet meer bij.

Een en ander kwam dan ook al gauw tot een soort stilzwijgend 'wedstrijdmalen' met de naastgelegen gangmolens van de polder 'Westzijde van Aarlanderveen', toen nog uitgevoerd met 'Dekkerwieken'.

Men probeerde als het even kon, elkaar 'eruit te malen', wederzijds uiteraard. Vooral de toen nog in zijn jonge jaren zijnde molenaar Dirk van Harten van de ondermolen liet zich zeker niet onbetuigd. Daar vlogen malendeweg de loslatende Dekkerplaten als grote scheermessen met ongekende snelheden door de lucht. Al of niet het nog in het land lopende vee scalperend. Dit alles onder het motto: Doormalen of verzuipen. Na enkele jaren malen met dikwijls hoge snelheden en met molens die toch min of meer met bij elkaar geraapt materiaal malende werden gehouden legde de Dikke molen het als eerste af. Men maalde in 1944 het kruis af.

Direct volgde herstel. Men kocht een as en een stel te korte slooproeden die verlengd werden. Dit alles zeker niet in verhouding tot de grootte van de molen, met ruim 28m vlucht. Men zette een 'spriet' op de askop, met spandraden naar de roedenden en tevens werden de roeden aan het einde onderling verbonden. Dit was dus echt roeien met de riemen die je hebt!

Humor en plagerij was men ook in die beroerde jaren niet verleerd. Zo stuurde Dirk van Harten aan de molenaars van de Dikke molen een zelfgetekende ansicht, uitbeeldende de Dikke molen 'staande als een ster', ofwel zo hard malend dat men geen roe meer zag, met achter de staart beide molenaars bij het vangtouw van een niet meer stil te krijgen molen, beiden met een van angst volgepoepde broek!

Ziet u het met enige fantasie al voor u?

Tot zover deze anekdote.

Vervolgens verstreken de oorlogsjaren waarna de Dikke molen nog tot 1955 in bedrijf bleef. Recentelijk verkocht het waterschap de molen voor f 650.000,- aan een particulier, doch dit terzijde.

In 1944 kwam de molen van de polder Broekzijds te Abcoude vacant, waarnaar Dirk met succes solliciteerde. Na de oorlog trof Dirk een ernstige ziekte, waarvoor hij werd verzorgd in een bij de molen geplaatst tentje. Tijdens zijn ziekte bediende zijn vrouw de molen. Na enige tijd herstelde Dirk weer en pakte de draad weer volledig op.

In de vijftiger jaren plaatste de firma Den Hertog uit Moerkapelle een hulpgemaaltje voor tijden van windstilte.

In het voorjaar van 1972 werd Dirk aangetrokken als lid van de examencommissie van De Holland-

sche Molen voor de opleiding van vrijwillige molenaars, specifiek voor het weerkundige gedeelte. Hij bleef dat tot 11 mei 1988 met veel genoegen doen.

Jaren lang bediende hij in de provincie Utrecht (voor een sigarencentje, zoals hij het uitdrukte) nog een 5-tal buiten bedrijf geraakte poldermolens, op gezette tijden. In die periode trokken Dirk en Jan Kurver veel met elkaar op, diverse molenlocaties bezogend.

In 1986 verliet hij de Broekzijds molen en betrok met zijn vrouw een bejaardenwoning in Abcoude. De laatste maanden werd de mobiliteit van Dirk zo problematisch dat hij werd opgenomen in een verzorgingstehuis in Vinkeveen, waar hij in december overleed.

In Dirk van Vliet hebben wij niet alleen een molen-vriend verloren, doch ook, als het ware weer een wikkell in de zeer dun geworden spoel van 'waterpezers' van het zuiverste ras, die nog echt verstand hadden van waterhuishouding c.q. peilbeheer en alles wat daar aan vast zit.

Sterkte toegewenst aan zijn vrouw en de andere nabestaanden bij het verlies van hem.

Leen van Aalsburg, Gorinchem

DE LAATSTE INDUSTRIEMOLEN VAN TIETJERKSTERADEEL

Natuurlijk heeft u het verslag van de heropening van deze molen in de vorige Gildebrieff (blz. 21 en 22) gelezen.

Natuurlijk heeft u gelezen over de uitgave van "een goed verzorgd boekje" over deze molen (52 pagina's A5, 15 afbeeldingen, waarvan 13 foto's).

Natuurlijk is dat boekje in het Nederlands geschreven.

Natuurlijk wilt u dat boekje graag hebben.

Natuurlijk bent u bereid daarvoor f 10,- over te maken op de rekening 35.13.07.796 bij de Rabo te Bergum van Stichting korenmolen "de Hoop" Suameer. Giro van de bank is 812891.

Natuurlijk wordt u het boekje daarna direct opgestuurd zonder verdere kosten.

Natuurlijk gaat de opbrengst van het boekje in de "molenpot".

Natuurlijk kunnen we niet meer boekjes versturen, dan er zijn gedrukt.

Molenaars van "de Hoop"

C.C. EN DE ZAAGMOLENS

Tegen het eind van het jaar 1593 zag een dorpsbewoner in Uitgeest kans om met behulp van windkracht hout te zagen. In 1630 stonden er 86 zaagmolens in Noord Holland, waarvan 53 in de Zaanstreek. Honderd jaar later, in 1731, stonden er 448 zaagmolens in Noord Holland, waarvan 256 in de Zaanstreek. (Hart) De benodigde ruwe boomstammen werden gekapt in het Rijnland en kwamen als vlotten zo groot als langgerekte voetbalvelden de Rijn afzakken. Uit Scandinavië werden de boomstammen per schip aangevoerd. Het gezaagde hout was voor het grootste deel nodig voor de scheepsbouw, die in Nederland een torenhoge vlucht had genomen.

Begin 17e eeuw waren de Verenigde Oost- en Westindische compagnie opgericht. Nederlandse schepen bevoeren de zeeën en dreven wereldwijd handel. Nederland beleefde een Gouden Eeuw.

De kiem voor deze industriële revolutie was in 1593 gelegd door Cornelis Corneliszoon. "Een boer uit Uitgeest", zoals Leeghwater hem later noemde. Een mijlpaal in de geschiedenis en het herdenken meer dan waard.

Symposium

Ver van Uitgeest, in het Friese Woudsend, bevond zich op 27 november 1993 een gezelschap van vrijwillige (zaag)molenaars, historici en andere geïnteresseerden.

Onder het motto 'Een Besonder Creckwerck' werd, vijf minuten lopen van de houtzaagmolen 'De Jager', een studiebijeenkomst gehouden over '400 jaar houtzagen met wind in Nederland, 1593 - 1993'. En terwijl buiten de vrieskou reeds heerste, passeerden binnen in het Dorpshuis 'De Driuwplöle', allerlei aspecten de revue.

Zo vertelden F.J. v.d. Heyden en L.J. Middelkoop ons het een en ander over paltrok 'De Eenhoorn'. J. Coppens en J.C. van Driel behandelden de zaagtechniek en het slijpen van zagen. L.A. van Prooije had als onderwerp de handel met Duitsland via de houtvlotterij. Verder de verspreiding van zaagmolens in Nederland. F. Rutten behandelde de octrooi en van Cornelis Cornelisz. (verder te noemen CC) en de eerste zaagmolens. H. Dobber tenslotte hield een pleidooi voor de herbouwplannen van paltrok 'De Hoop' in Uitgeest, als levend monument ter ere van CC.

Alle bijdragen zullen worden verzameld.

De heer C. de Groot, voorzitter van 'De Hollandse Molen', opende het symposium, dat twee dagen duurde. De eerste avond werd de molenfilm 'Stoere werkers' vertoond. De volgende morgen, zondag de 28-ste hield de Nederlandse afdeling van TIMS een jaarvergadering en 's middags, tenslotte, kon men (o.a.) de friese zaagmolens bezoeken.

Nu een eigen bijdrage aan CC en de zaagmolens.

Het vlot

Voordat P. Boorsma met het schrijven van verhalen en boeken begon, was hij molenmaker en molenneigenaar. Aan zijn oordeel dient dus grote waarde te worden gehecht. Hij achtte het "welhaast onmogelijk" dat een vol in bedrijf zijnde molen op een vlot kon functioneren. Hij schrijft: "Hoe groot had het oppervlak van zulk een vlot wel moeten zijn, om te voorkomen dat het bij buig weer geweldig lag te schommelen, nu eens achterover hellend, daarna naar voren duikend, aanhoudend allerlei capriolen maakte, zodat het werk, dat er in verricht moest worden, daardoor ten eerste werd benadeeld. En dan de bediening van het vlot. Gesteld dat een sterke 'koningspaal', in het centrum van het vlot, het op z'n plaats hield en dat het daaromheen draaibaar was. Hoeveel handen waren er wel nodig om bij een plotseling uitschietende wind, de meertouwen te bedienen, om vlot en molen in de gewenste richting te brengen? Dit zou een omslachtig en tijdrovend werk zijn geweest, waarbij het vlot, door golven overspoeld, de bedienaren een allesbehalve benijdenswaardige positie bezorgde. Voorts moest het gezaagde hout per schuit naar de vaste wal worden gevoerd." (de Zaende, 1949)

De gekroonde Poelenburg op een vlot in de Zaan? Of de Eenhoorn midden in het Spaarne? Nee, dat zie ik ook niet zitten. Boorsma heeft echter de oude prent nooit gezien, die Frans Rutten ons op het symposium toonde.

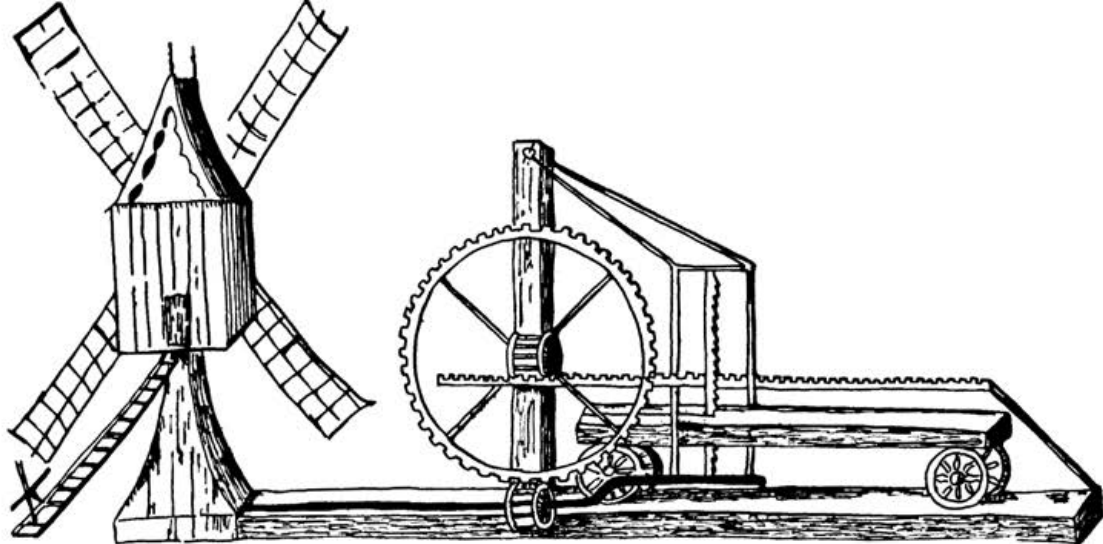
Een vlot in de vorm van een driehoek, met één hoek aan een paal! Als je daar een kleine molen op bouwt met het gevlucht naar die paal, zal hij altijd vanzelf op de wind staan. De wind kruit het vlot met de molen erop.

CC leek me geen molenaar die z'n brood moest verdienen met houtzagen. Hij had geen molen 'in vol bedrijf'. Hij was eerder een slimme knutselaar, een uitvinder die nieuwe ideeën wilde uitproberen. Daarbij had hij geen grote bestaande molen nodig. Dat was ook te duur. Hij maakte zijn eigen proefmodel op kleine schaal.

Zo moet hij, al experimenterend, op het lumineuze idee zijn gekomen om zijn probeersels op een driehoekig vlot te testen. En daarmee en passant (anders dan Boorsma had bedacht met de 'koningspaal') al een eerste vorm van zelfkruiging toepaste!

CC hoefde geen meertouwen te bedienen. Ten tweede hoefde hij zijn modellen niet van een kruiswerk te voorzien. Ten derde hoefde hij geen stuk land te kopen of te huren. En ten vierde was toentertijd alles wat dreef vrij van registratie bij overdracht. (Hart)

Dom was CC niet in het minst! Wanneer het vlot bij storm teveel schommelde, zal 'hij thuis in de schuur' wel wat anders te doen hebben gehad. Gebrek aan ideeën had hij niet. Want behalve het octrooi van de zaagmolen in 1593, krijgt hij in 1597 het octrooi voor Het Besonder Creckwerck,

afb. 1
Het wipmolenontwerp van Cornelis Cornelisz.
Het principe van onderaandrijving via een kruk
aan het eind van de wateras.

ook te gebruiken bij pompen. Bovendien omvat dit octrooi een oliemolen. Dan krijgt hij in 1599 het octrooi voor een rosmolen en tenslotte in 1602 nog een voor een watermolen (Doorman)

Niet slecht voor een 'schamell huysman'.

Het Creckwerck

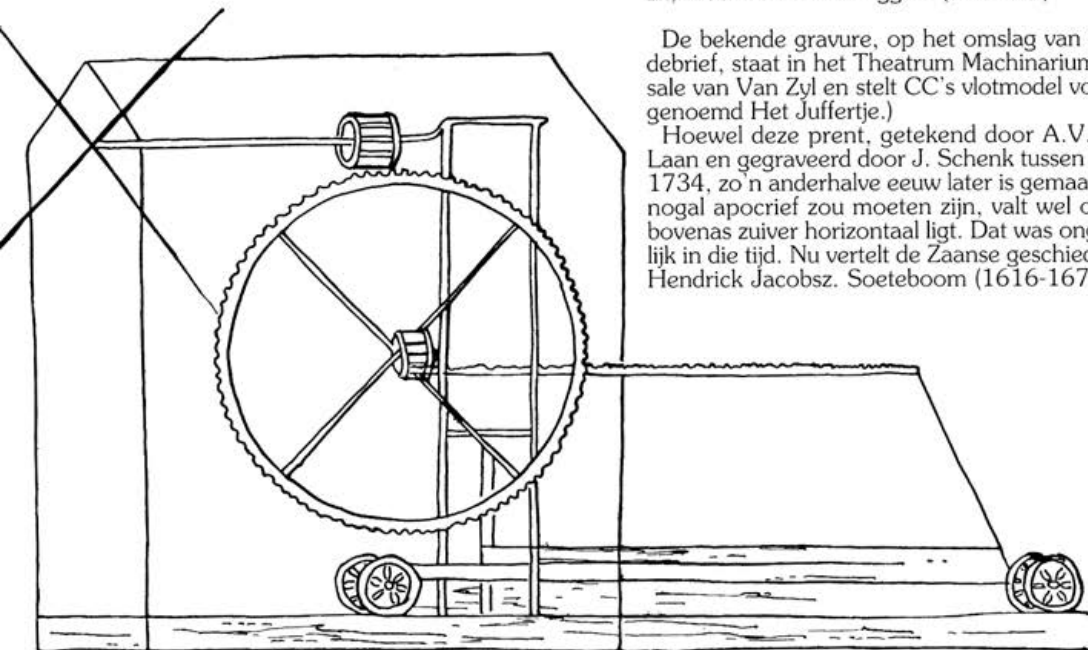
In de tijd van CC, anno 1593, was het gebruik van de (enkelvoudige) kruk, die een draaiende beweging omzet in een op- en neergaande, reeds lang bekend. Tekeningen uit de 15e eeuw getuigen daarvan. Op afb. 1, het wipmolenontwerp, past CC het toe.

Er steekt een (water)as uit de ondertoren, die aan het eind tot kruk is omgebogen. Nu functioneert zo'n kruk slechts op voorwaarde dat hij in een zuiver verticaal vlak draait. Ofwel, de as, waaraan hij zit, moet horizontaal liggen. (zie afb. 6)

De bekende gravure, op het omslag van deze Gildebrieff, staat in het Theatrum Machinarium Universale van Van Zyl en stelt CC's vlotmodel voor. (Ook genoemd Het Juffertje.)

Hoewel deze prent, getekend door A.V. van der Laan en gegraveerd door J. Schenk tussen 1731 en 1734, zo'n anderhalve eeuw later is gemaakt en dus nogal apocrief zou moeten zijn, valt wel op dat de bovenas zuiver horizontaal ligt. Dat was ongebruikelijk in die tijd. Nu vertelt de Zaanse geschiedschrijver Hendrick Jacobsz. Soeteboom (1616-1675) in zijn

afb. 2
Het vlotmodel van Cornelis Cornelisz. Het principe bovenaandrijving via een kruk aan het eind van de bovenas, die horizontaal moet liggen, wil de kruk goed functioneren.

Saenlandsche Arcadia (1658), dat de constructie van het Juffertje "was met twee Sagen, de Kreck stack in het eynde van de groote as en de Sleet wierdt voortgewonden met eenige ijseren Raderen..."

CC was dus wel gedwongen om in deze eersteling onder de houtzaagmolens de bovenas horizontaal te leggen, omdat immers de kruk achterin de bovenas was gestoken! (Lees hierover ook Informatie XVI, pag. 48, van Evert Smit.) Op dat punt deugt die 'onbetrouwbare' gravure dus wel. De horizontale ligging van de bovenas zien we ook op CC's eigen schets van het vlotmodel. (zie afb. 2)

Het is niet onmogelijk dat CC de waterzaagmolens kende. (zie 'buitenland') Een wateras ligt horizontaal, daarin kan zonder verdere technische voorzieningen een kruk worden gestoken. Hèt probleem van CC moet geweest zijn hoe hij een kruk met de schuinliggende bovenas moest combineren.

Vier jaar later, in 1597, komt hij met de oplossing. Hij krijgt octrooi voor de krukas. Geen gewone kruk, die al eeuwen bekend was en dus geen octrooi waard, maar iets nieuws!

Het heet dan ook Een *Besonder* Creckwerck. Zo'n krukas, voorzien van meerdere bochten en aangedreven door het bovenwiel, lag horizontaal onder de bovenas, die nu weer z'n normale schuine positie kon innemen. U kunt het bekijken in de nog bestaande zaagmolens. (Waarom bovenassen schuin liggen, leest u ook in Informatie XVI.)

Zo kan, na 1597, de paltrok zijn ontstaan, ook een molen, die, evenals het Juffertje, in z'n geheel kruit. Alleen niet vanzelf. De paltrok zal snel z'n kindertijd op het vlot zijn ontgroeid en als volwassen

onderkruier z'n plaats op de vaste wal hebben ingenomen. Maar blijkbaar rustte er op de nieuwe krukas van CC een kostbaar octrooi, want het duurde nog 13 jaar, voordat de industriële revolutie losbarstte. Hij had de kiem gelegd, maar hield zelf de start tegen. Pas in 1610 liep zijn octrooi af.

Zaagmolenexplosie

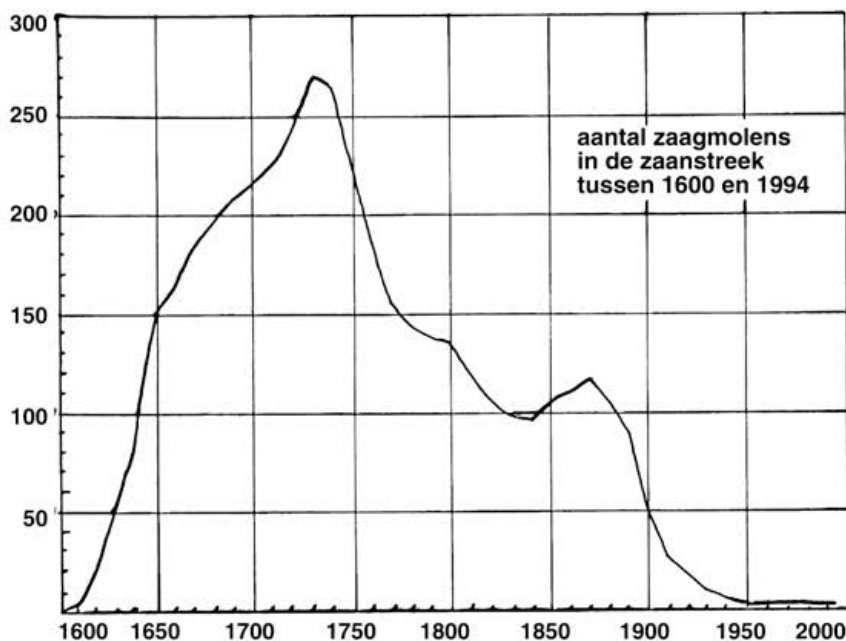
Op de grafiek (afb. 3) zien we de spectaculaire groei en de latere neergang van het aantal Zaanse zaagmolens. Reeds in 1650 werken er 150 molens. Dat is al 53% van het aantal dat in het topjaar, 1730, zal worden bereikt. Toen stonden er, alleen in de Zaanstreek, niet minder dan 270 molens te zagen. (In de rest van Noord Holland stonden er 192, in Zuid Holland minder dan 50.) Boorsma komt tot een totaal aantal van 361 Zaanse zaagmolens dat tussen 1600 en 1950 heeft bestaan.

Na 1730 zet de recessie in. Na 120 jaar groei daalt het aantal molens. In 1800 staan er nog ongeveer 134 en in 1840 minder dan 100. Dan zien we een kort herstel. Tussen 1850 en 1900 worden er ca. 30 nieuwe zaagmolens gebouwd. Daaronder bevinden zich echter 14 kleine wipmolens, gebouwd op een schuur, die als lattenzagers zijn ingericht. De sloop van grote zaagmolens gaat echter na 1870 weer onverminderd door, want inmiddels heeft het stoomtijdperk zijn intrede gedaan.

In 1900 staan er nog 50 en sinds 1942 resten er in de hele Zaanstreek nog slechts twee paltrokken, te weten de draaiende Gekroonde Poelenburg en de stervende Held Jozua.

Toevallig 'viert' de opvolger van Mozes dit jaar z'n 275-jarig bestaan, maar ver weg van het beloofde land.

De autoriteiten van Zaanstad voelen zich blijkbaar

afb. 3

niet gehinderd door enig besef van hun hierboven geschetste unieke verleden!!

Doorzagen over 'palt-rok'

Toen de onderkruier na 1610 eenmaal was ingeburgerd leek de molen blijkbaar op een kledingstuk, waardoor de naam paltrok ontstond. Het woord drong door tot in officiële stukken, overigens steevast gespeld als *palsrock*. In de windbrief van 16-10-1649, voor een paltrok in Alkmaar bijvoorbeeld staat 'palsrockjen', blijkbaar een kleintje.

In 'Windmolens' van Husslage en in 'Duizend Zaanse Molens' van Boorsma staat dat paltrok volgens "de overlevering" afkomstig "zou zijn" (beiden houden zich op de vlakte) van *pfaltzrock*, een lange, zwarte overjas, die gedragen werd door gevluchte Mennonieten uit de Palts in het Rijnland, Husslage en Boorsma baseren deze kennis wellicht op een aantekening in het Zaanlandsch Jaarboekje van 1845, door J. Heijnis. Het begint: "Men wil de

afb. 4
Paltrok anno 1550. Uit Tirions kostuumgids. Geplaatst met vriendelijke toestemming van Uitgeverij Tirion in Baarn.

afb. 5
Paltrokken uit 'Das Kostuumwerk', 1941. Het onderschrift bij deze afbeelding luidde: 'Der Faltrock'. Falten is Duits voor vouwen of plooiën. Faltrock betekent dus letterlijk 'plooirok', en hier 'geplooid mantel'.

herkomst in de kleding van vroeger tijd vinden", en dan volgt hetzelfde verhaal.

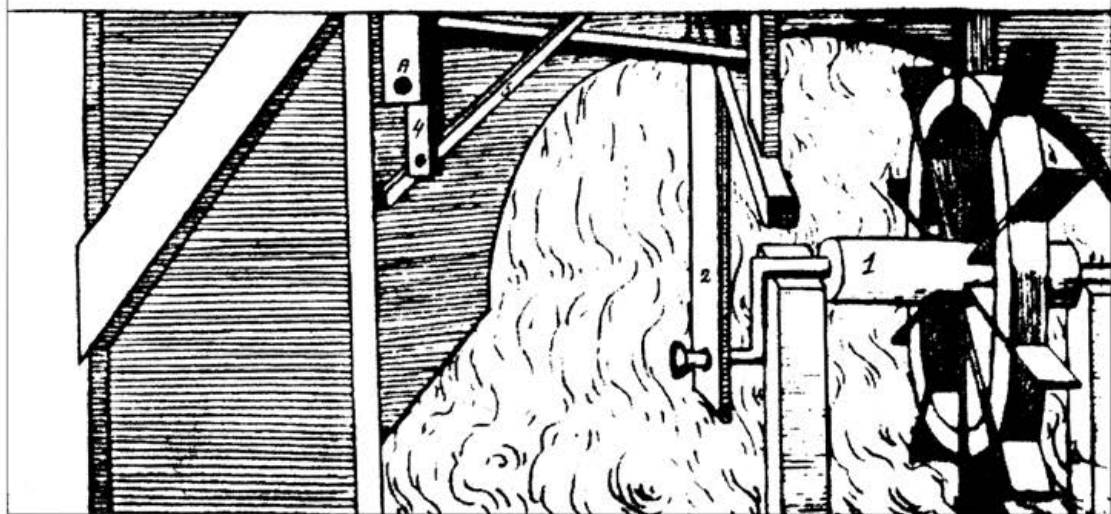
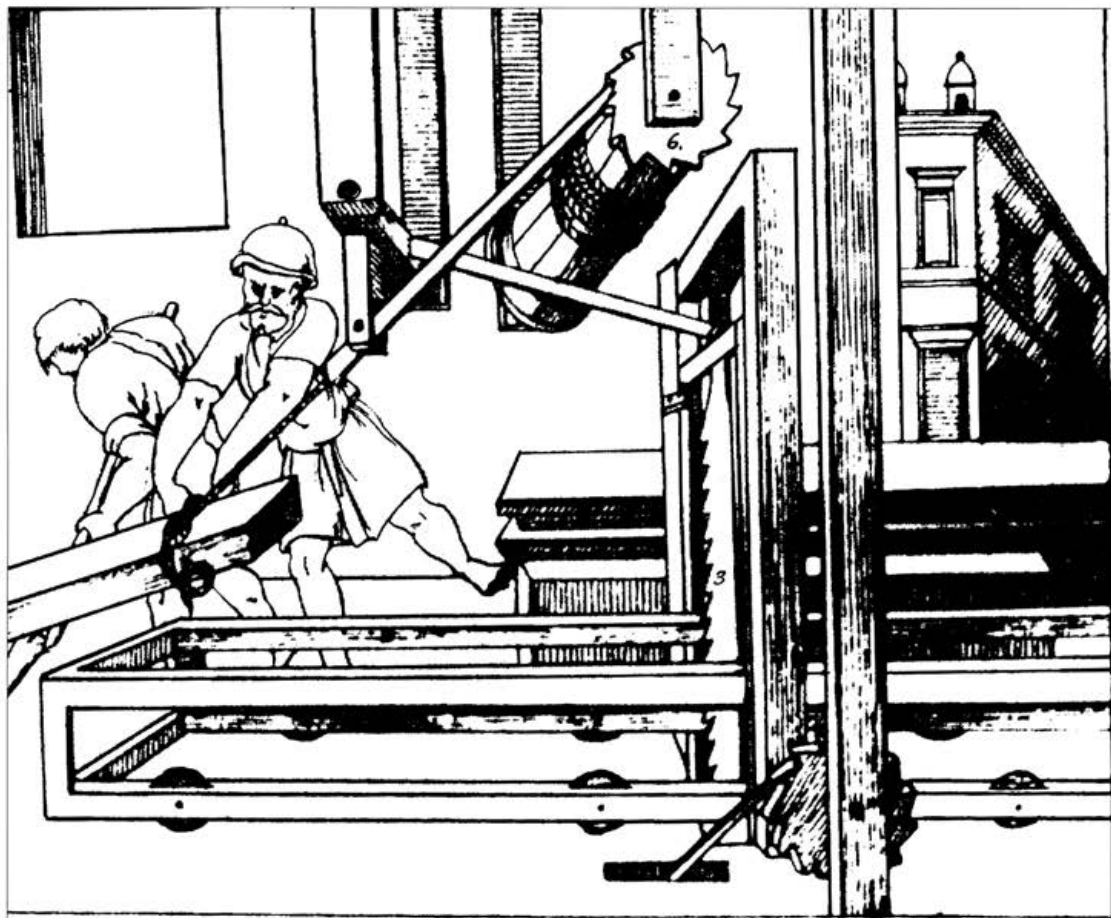
Heijnis houdt dus ook al, in 1845 een slag om de arm. Niemand wil er blijkbaar aan om een Duits woord te lenen voor een puur Hollandse molen. Dat hoeft dan ook niet!

Er is al vaak geschreven dat 'n paltrok een Nederlands kledingstuk was. Het heeft niets met de P(faltz) te maken. De herkomst van het woord paltrok kan zonder gevluchte Pfaltzenaars worden gevonden.

In het woordenboek der Nederlandse taal (WNT) staat onder paltrok: "Kort bovenkleed van mannen, met slippers, die onder de gordel wijd uitstaan, zoals men dat droeg in de 14e en 15e eeuw (...), in de 16e eeuw en later werd de naam overgedragen op een dergelijk kledingstuk van grotere afmetingen en soms ook van andere overklederen gezegd."

Paltrok is dus een Nederlands woord, dat hier al sinds de Middeleeuwen wordt gebruikt. 'Paltrokken', schrijft het WNT ook nog, "waren bij voornamen van zeer kostbare stof, dikwijls geplooid en met een rand van bont omzoomd."

In de plakkaaten van Keizer Karel V, in 1531, wordt voorgeschreven aan welke hooggeplaatsten

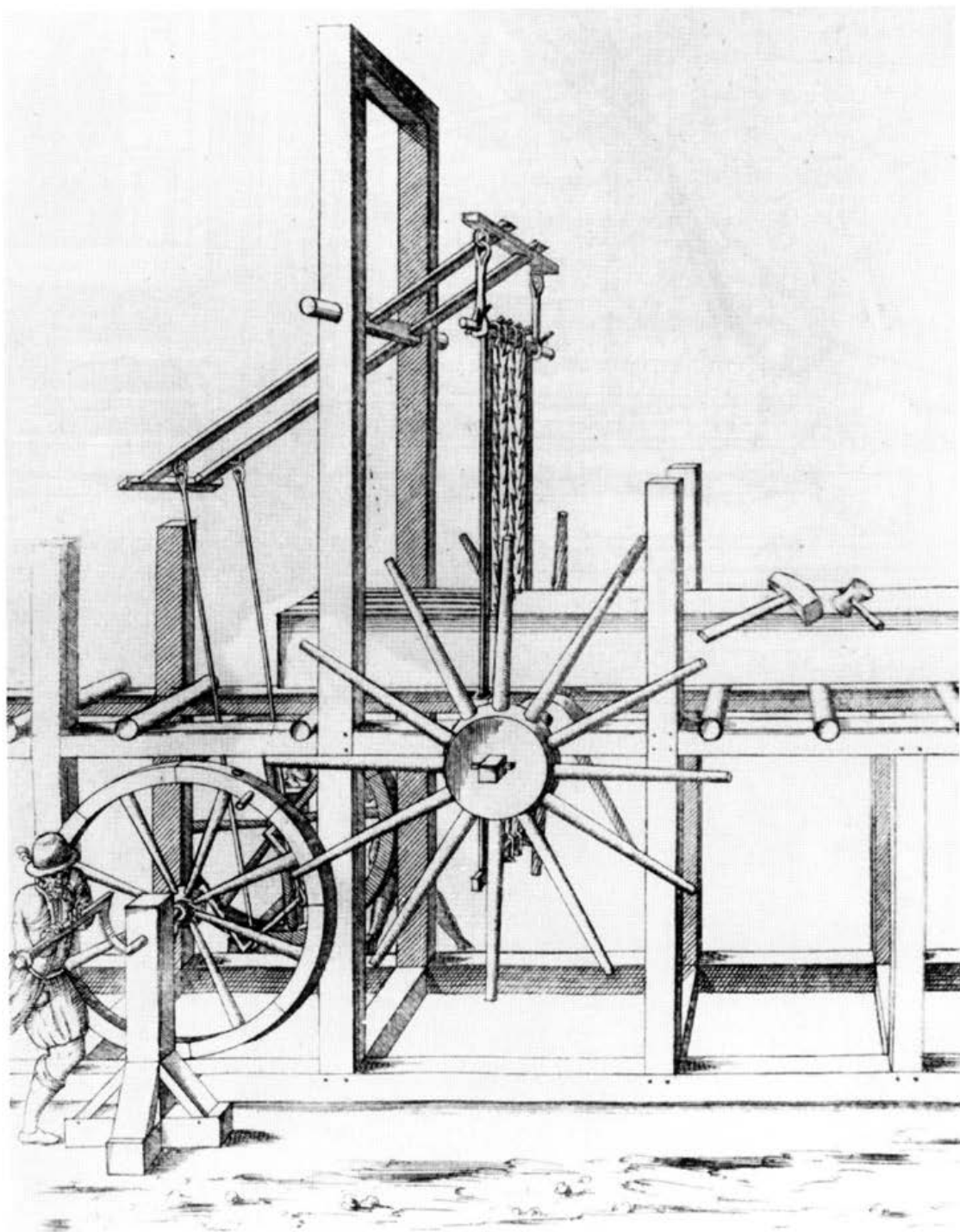
afb. 6

Anno 1580. Tekening van een zaagmolen door de Duitse ingenieur Strada. Het watterrad met kruk (1). De wiifelaar (2) en het zaagraam met

één zaag (3). Tuimelaar of knietje (4) met draaipunt (A) duwt via stok 5 het krabelrad vooruit. De winderij (6) werkt ook met een knietje.

afb. 7
 Anno 1578. Zaagmolen van Jacques Besson met
 4 zagen in een zaagraam. Te bedienen door 2 of
 3 man, daar "waar stromend water ontbreekt".
 (Ubi aqua lapsus deficit.)

het was toegestaan deze dure jas te dragen. "Dat
 nyemant van onsen vasallen ende ondersaten (...)
 voirtaan en sal mogen dragen tabbaarden, mantels,
 noch paltrocken van fluweel of satijn, cramoisy, dan
 alleenlicken Princen, Graven...", enz. (Utrechts

placaatboek). Gewone mensen, zoals u en ik, mochten er wel een paltrok op na houden, maar geen dure, laat staan met bont afgezet. In de Vaderlandse Historie, deel 5, van J. Wagenaar staan ten overvloede: "Die fluweelen, satijnen of damasten paltrok droeg, moest ten minsten één paard onderhouden."

Hoe zagen die paltrokken er nou uit - ik werd knap nieuwsgierig. Afbeelding 4 uit Tirions Kostuumgids, toont een voornaam heerschap uit ca. 1550. De mode werd duidelijk in de breedte gezocht. De man ziet eruit als een goedgevulde kleerkast, draagt een gouden ketting, een gouden staafje en een zwarte paltrok, met brede plooiën, voorzien van splitten en afgezet met zilversbont. Een andere, iets eenvoudiger paltrok zien we afgebeeld op afbeelding 5. Ook zwart, breed en met bont. Splitten en plooiën zijn hier met goudband afgezet. De man rechts op afbeelding 5 draagt de lange versie van de paltrok, zoals die volgens het WNT in de 16e eeuw in de mode kwam. Het moet derhalve zo'n soort lange, brede, zwarte mantel zijn geweest, waaraan de onderkruisers tot op heden de naam paltrok ontleen. Voordat u nu het idee krijgt in een modeblad verzeild te zijn geraakt, terug naar de molens.

Buitenland

Nu bedacht CC in 1593 weliswaar als eerste het houtzagen op windkracht, maar op waterkracht was er op zaaggebied al het een en ander aan voorafgegaan. Het oudste bericht hierover duikt al op rond het jaar 400. In een vers van de Gallisch-Romeinse dichter Ausonius, waarin hij de watermolens bij Trier bezingt, waar "de molenstenen draaiend het koren malen en waar de zagen krijsend door de glazige massa van het marmer gaan."

Het is onbekend hoe die door waterkracht aangedreven marmerezagerij er heeft uitgezien. En we horen achthonderd jaar lang niets meer.

Pas rond 1235 komt de eerste schets van een zaagwerk met wateraandrijving boven water, getekend door de Franse ingenieur Villard de Honnecourt. In 1322 een vermelding van een waterzaagmolen in Augsburg, de 'Hanreymolen'. In 1427 wordt een zaagmolen in Breslau genoemd en in 1490 wordt er in Erfurt een gebouwd.

Spaarzame berichten slechts, in sprongen van 100 jaar. De zaagmolens op waterkracht lijken niet dik gezaaid, maar ze bestaan.

Merkwaardigerwijs blijken ze zich gedurende de 16e eeuw ineens op Europees niveau te hebben ontwikkeld.

In de tachtiger jaren nl. verschijnen er enkele technische boeken, waarin o.a. tekeningen van zaagmolens zijn te vinden. In 1588 verschijnt Le Diverse et Artificieuse Machine, van de Italiaanse Fransman Agustino Ramelli. Daarin staat de tekening van een waterzaagmolen, compleet met krabbelrad, pal en een zaagraam met één zaag. Acht jaar eerder, in 1580 tekende de Duitse ingenieur Strada eveneens een complete zaagmolen. (afb. 6) Nog eerder was er een boek verschenen, in 1578, van de Franse ingenieur 'des Konings', Jacques Besson, getiteld

Theatrum Instrumentarum et Machinarum. Er staan ongeveer 50 grote platen in. Op blz. 13 staat een intrigerende tekening van een zaagraam met vier zagen, te bedienen met handkracht. (afb. 7) We zien ter weerszijden twee mannen aan de krukken. In plaats van het krabbelrad zien we een twaalfspakige haspel, die zo te zien nog door een derde man zou moeten worden bediend.

De zaagmachine wordt aanbevolen daar "waar stromend water ontbreekt". Het intrigerende is nu dat dit boek van Besson in Leiden is gedrukt. Het is niet ondenkbaar dat CC het heeft gekend. En vervolgens kan hebben bedacht dat het bij hem in Uitgeest weliswaar aan stromend water ontbrak, maar niet aan wind!

Nogmaals, niet ondenkbaar.

Peter de Moes

Bronnen voor zover nog niet in de tekst vermeld:

G. Doorman 'Octrooien en uitvindingen in de Nederlanden uit de 16e - 18e eeuw.'

Dr. S. Hart 'Geschrift en getal', 1976

Lijst van uitgegeven windbrieven van 1528-1765, archief Zaanstad.

'Das Kostuumwerk', 1941.

zeilmakerij Fa. van Neerven & Zn.

opgericht

1925

van Neerven's MOLENZEILEN

'N BEGRIP VOOR DE MOLENAAR

IN

NEDERLAND, BELGIË
EN DUITSLAND

IN

KATOEN, W.K. 77 EN VLASDOEK

DR. VAN ERPSTRAAT 1

5341 AK OSS

TELEFOON 04120-24028

DE TWEEENTWINTIGSTE NATIONALE MOLENDAG: ZATERDAG 14 MEI 1994

Over enige tijd is het weer zover: Nationale Maal-
dag. (Vorig jaar zo genoemd door één van de inzenden-
ders op zijn enquêteformulier.) Nationale Molendag.
Vorig jaar was het weer voor molenaars en fietsers
over het hele land genomen ideaal! We hopen dat
iedereen dit jaar ook weer zijn best doet om er wat
goeds van te maken. Misschien met wat minder
wind of met wat slechter weer. Maar hoe dan ook
de dag moet niet stuk kunnen. Zorg vroegtijdig voor
de nodige publiciteit en dat kan het beste gedaan
worden in de eigen regio. Wij, van de werkgroep
hebben weer gezorgd voor een leuke affiche, alhoewel
het jaarlijks steeds moeilijker wordt om goede
ontwerpen binnen te krijgen. Mocht er onder u
iemand zijn die een leuk ontwerp kan of wil maken,
laat het de werkgroep dan weten! Alvast bedankt.

Dit jaar is het enquêteformulier wat uitgebreid met
wat vragen die in de enquête gestaan hebben, die
onder het publiek bij een aantal molens op Nationale
Molendag gehouden werd. Wij van de werkgroep
vonden ze belangrijk om wat meer gegevens per
molen jaarlijks van het verloop van de molendag
binnen te krijgen. Verder is er bij het bekende pakket
dat iedereen weer toegestuurd krijgt een antwoordkaartje
toegevoegd. De bedoeling is dat hierop informatie komt
over de activiteiten die op uw molen zullen plaatsvinden.
Het kaartje dient dan wel vóór een bepaalde datum
ingestuurd te worden, omdat de informatie gebruikt wordt
om het publiek en de pers van te voren te informeren over de acti-

viteiten per individuele molen. In de begeleidende
brief wordt het een en ander nog duidelijk uiteengezet.

De prijzen van de affiches en de stickers zijn niet
verhoogd.

In Amsterdam en in Arnhem zijn we weer van de
partij met onze stand. De spullen zijn daar te koop
zonder extra portokosten. Het pakket wordt zoals
gewoonlijk verstuurd na de vergadering in Amsterdam.
Zijn er vragen dan kan iedereen ons bellen,
maar liefst na 18.30 uur.

Wij wensen iedereen weer een hele fijne dag toe,
maar denk wel om de veiligheid. Alvast bedankt
voor ieders medewerking.

Affiches en stickers zijn te bestellen via gironummer
2903693 t.n.v. Nationale Molendag Emmen.

Vermeldt duidelijk op de overschrijving wat u wilt
hebben en hoeveel.

De prijzen: Affiche per stuk f 1,25

Stickers per stuk f 0,60

Verzendkosten voor toezending in enveloppe f 2,70

Verzendkosten voor toezending in een koker f 6,00

Bestellingen boven de f 10,00 (in enveloppe)

GEEN VERZENDKOSTEN

Werkgroep Nationale Molendag
Hans Petit 05240-16515
Wessel Koster 05910-32631

TORENMOLEN "DE ZWAAN" IN LIENDEN 350 JAAR

Op 29 januari 1644 werd door molenmaker Allert
Henrickszoon uit Eck en Wiel, de Torenmolen in
Lienden opgeleverd aan Philips Theodoor van Wal-
deck, Graaf van Culemborg. Na enkele maanden
echter bleek dat de koningsspel niet uit het goede
hout gesneden was. Tijdens het malen brak deze 6
meter lange koningsspel en daarbij sneuvelden
tevens enkele kammen uit het bovenwiel en enkele
staven in het rondsel. De definitieve oplevering had
dan ook wat later plaats. De molen is sinds 1879
eigendom van de familie Van Ham en zij willen dan
ook op zaterdag 4 juni a.s. dit 350-jarig jubileum
met enige feestelijkheden vieren. Ter gelegenheid
hiervan is er dan ook een boekje over de bouw en
de geschiedenis van de molen verkrijgbaar.

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars,
afdeling Noord-Holland.

Uitnodiging

aan leden en belangstellenden voor de

Contactavond

Datum: vrijdag 25 maart

Dia-lezing door G. de Vries over "molenbiotoop"

Plaats: in de Molenzaal van Sportcomplex
Hoornse Vaart, bij station Alkmaar-Noord
Deur los 19.30 uur, aanvang 20.00 uur

Inlichtingen: 072-338280 of 02513-11389

N.B.: dus deze keer niet in Castricum!!!

DE KOGEL IS DOOR DE (KERK) MOLENS

Bijna kan gezegd worden dat er sinds jaar en dag wordt gediscussieerd en gespeculeerd, betreffende het al of niet in bedrijf houden van de molenviergang van Aarlanderveen.

15 februari werden we in verband met het bovenstaande uitgenodigd om naar de Putmolen te Aarlanderveen te komen.

Bij de molen gekomen vreesden we het ergste, daar twee van de vier molens in de rouw stonden. Maar schijn bedriegt. De rouwstand had te maken met het overlijden van de waarnemend Dijkgraaf van de Aarlanden.

De reden, waarom we waren uitgenodigd, was de rit er naar toe meer dan waard.

De molens blijven in bedrijf tot in lengte van dagen!!!

Provincie, gemeente en waterschap hebben na lang en uitgebreid overleg elkaar gevonden in een voor alle partijen aanvaardbare constructie om dit te verwezenlijken.

Dit is een uitermate wijs besluit, daar hiermede voor de molenwereld een uniek complex in bedrijf

blijft en het behoud eveneens verzekerd is. Dit is zondermeer ook van landelijk en internationaal belang, daar het de enige molengang ter wereld is die als zodanig aangemerkt kan worden.

Hoe een en ander geregeld kan worden kunt u opmaken uit de hierna volgende tekst van het persbericht dat werd uitgegeven door de afd. voorlichting van het provinciehuis van Zuid-Holland.

Overheden houden uniek historisch waterbeheer in stand

De Molenviergang in Aarlanderveen blijft functioneren en wordt voortaan ondersteund door drie elektrische hulpgemalen. De vier molenaars houden hun (deeltijd-)werk op de windmolens en nemen bovendien de bediening van de nieuwe hulpgemalen voor hun rekening. Dit is de uitkomst van een jarenlange discussie tussen de provincie Zuid-Holland, de gemeente Alphen aan den Rijn en het waterschap De Oude Rijnstromen.

Bij de putmolen (molen 1) komt een hulpgemaal dat vijf kubieke meter water per minuut kan ver-

plaatsen en bij de molens 2 en 3 hulpgemalen met elk een capaciteit van vijftiendertig kubieke meter water per minuut. De totale investering bedraagt 2.295 miljoen gulden. Het waterschap neemt hiervan 1.870.000 gulden voor zijn rekening, de provincie 250.250 gulden en de gemeente 175.000 gulden. Hierin zijn begrepen de eenmalige kosten die verband houden met de aanleg van de hulpgemalen, het aanbrengen van beschoeiingen, de aanleg van dienstwegen, de reconstructie van kaden, en het uitbaggeren van het molenboezemstelsel.

De jaarlijkse exploitatiekosten worden gedragen door het waterschap, de provincie, de gemeente en, voornamelijk, door het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Zekerheid

De vier molens die sinds de veertiende eeuw samen de waterstand op peil houden in de 480 hectare grote Drooggemaakte Polder te Aarlanderveen zijn uniek in Europa. Overal maakten wind en menskracht plaats voor machines. Het voormalige waterschap De Aarlanden (sinds januari 1994 gefuseerd met het waterschap De Veen- en Geestlanden tot het huidige waterschap De Oude Rijnstromen) had in 1987 plannen om de molenviergang in Aarlanderveen te vervangen door elektrische gemalen. Deze installaties geven meer zekerheid doordat zij niet afhankelijk zijn van de wind. Schade aan het land en aan gewassen die kan ontstaan door te hoge waterstand wordt zo tot een minimum beperkt. Dit zou echter het einde betekend hebben voor de vier molens. De Stichting Molenviergang kwam hiertegen in het geweer en vond het actiecomité "Houd de molenviergang in werking", dat in korte tijd vijfduizend handtekeningen inzamelde, aan haar zijde. Na jarenlange discussies tussen provincie, gemeente en het waterschap is nu het compromis bereikt. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland is daarbij zeer verheugd over de constructieve rol die het waterschap De Oude Rijnstromen hierbij heeft gespeeld.

Hieraan kan nog worden toegevoegd dat het waterschap verantwoordelijk blijft voor de waterschapskundige werken van de polder De Aarlanden en dat de molens en molenaars overgaan naar de Stichting Molenviergang van Aarlanderveen.

Voor de onderhoudskosten van de molens stellen provincie, waterschap en gemeente zich garant. Terwijl er naartoe gewerkt zal worden dat het rijk ook een deel voor haar rekening zal nemen.

De salarissen van de molenaars komen voor 75% ten laste van het waterschap en 25% voor de stichting.

Na jaren van onzekerheid is het toch gekomen tot een goede afloop en zal zeker ieder hiermede zeer tevreden zijn. Hulde voor het goede en constructieve overleg van de betrokken partijen. Speciaal willen we hier toch even memoreren de stuwende kracht van het actiecomité, dat in korte tijd meer dan 5000 handtekeningen bijeen bracht van sympathisanten van de molenviergang van Aarlanderveen.

COMMISSARIS HOUBEN STELT OEFFELTSE MOLEN IN WERKING

Afgelopen week kwam de Brabantse commissaris van de Koningin voor een dubbele opdracht naar Oeffelt: het onthullen van 'het' monument en de officiële ingebruikstelling van de gerestaureerde molen.

De commissaris werd welkom geheten door Burgemeester Theo van Casteren. Na de aanbidding van het boek over de gemeentelijke historie en de onthulling van het monument op de rotonde ging het gezelschap naar de molen De Vooruitgang. Molenaar Th. van Bergen heette het gezelschap welkom en nodigde vervolgens de commissaris uit de vang te lichten. Geholpen door de harde wind zette de molen zich in beweging voor het malen van maïs deze keer. Collega-molenaars Heijls, Harteman, Houben en Van Riet zorgden er vervolgens voor dat alles perfect verliep. Intussen kreeg de commissaris uitleg over de werking van de molen waarna hij het produkt van de molen kreeg aangeboden: een rond brood gemalen op deze molen en gebakken door de plaatselijke bakker Buijsen.

Commissaris Houben was diep onder de indruk van wat hier tot stand was gebracht door rijk, provincie en gemeenten, samen met de Hollandse Molen en niet vergeten de vrijwilligers die vele uren er aan besteed hebben.

Op 01-07-1973 begon Th. van Bergen met het plan tot herbouw van de korenmolen "De Vooruitgang". Met financiële injectie van de gemeente Oeffelt en prov. Noord-Brabant kon in 1986 met fase I en in 1992 met fase II begonnen worden. Het bijzondere van de molen is dat ir. Faüel er de eerste fokwieken van Nederland liet monteren in 1946.

Tot volle tevredenheid van de fam. Manders. Nu is het gevluht oud hollands met een wiekenlengte van 26 m. Het koppel stenen draait met een verhouding van 1:6 met kunststenen (16) - 140 doorsnede. Commissaris Houben was diep onder de indruk wat hier gepresteerd is vooral door de vrijwilligers.

(SOM) en het Gilde van Vrijwillige Molenaars (Afd. Ov.), beogen met de Overijsselse Molendag de belangstelling voor dit waardevol stukje cultuurhistorisch erfgoed te stimuleren.

Overijssel heeft ca. vijftig wind- en negen watermolens, alsmede een vijftal rosmolens (nog niet in gebruik zijnde paardetredmolens). Molens die naar uiterlijk en functie zeer van elkaar kunnen verschillen.

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de woordvoerder van de werkgroep Overijsselse Molendag, de heer G.J. Perfors, tel. 05720-52070 en b.g.g. Provinciale VVV Overijssel, de heer G.J. Jacobs, tel. 05490-18767.

OVERIJSSELSE MOLENDAG

Molenaars tevreden

De molenaars in Overijssel kijken met plezier terug op de eerste provinciale Molendag in een nieuw jasje. Dat bleek vrijdagavond in Nijverdal waar de afdeling Overijssel van het Gilde van Vrijwillige Molenaars in vergadering bijeen was. De werkgroep Overijsselse Molendag lichtte er de resultaten van de Molendagenquête toe. Uit de antwoorden op de uitgebreide vragenlijst onder de deelnemende molenaars bleek van een geslaagde opzet sprake te zijn.

De veertig opengestelde wind- en watermolens ontvingen samen de eerste zaterdag van september ruim 3400 bezoekers. Belangrijker nog dan de omvang oordeelden de molenaars over de gerichte interesse van de bezoekers: "Niet alleen toeristen wisten ons te vinden, maar ook opvallend veel mensen uit de eigen omgeving en collega vrijwillige molenaars uit andere provincies". De molenaars waren ook zeer te spreken over de publicitaire ondersteuning van de dag door VVV's, campings en media in Overijssel. De extra publieksactiviteiten, variërend van pannenkoek bakken tot molenfiets-tochten, mochten zich mede daardoor in een goede belangstelling verheugen. Punt van kritiek was de geringe medewerking ter plaatse om samen met anderen extra activiteiten te organiseren. De molenaars zijn niettemin unaniem van mening ook volgend jaar eenzelfde provinciale Molendag te organiseren. Zaterdag 3 september 1994 zullen derhalve wind en water wederom nodig zijn om de brokjes oer-Hollandse techniek in Overijssel aan het draaien te krijgen.

Belangstelling stimuleren

De organisatoren, de St. "De Overijsselse Molen"

STERVENDE STANDERDMOLENS

In het artikel over de standerdmolen van De Lutte, in de vorige Gildebrief, vroegen we ons af op welke wijze de molen aan z'n eind zou zijn gekomen. Dat was toen nog niet bekend. Maar nu wel!

Om maar direct met de deur in huis te vallen, - hij is niet omgewaaid, niet ingestort, niet gesloopt en ook niet verbrand, maar omgetrokken. Ons lid J.A.J. Derkman, vrijwillig molenaar op de Nicolaas-molen te Denekamp, zocht contact met de vroegere eigenaars, de huidige Oosterbroek B.V., een moderne maalterij. De heer Oosterbroek jr. vertelde dat de molen in 1952 een bouwval was geworden.

"Voor kinderen die er in speelden, werd het gevaarlijk."

Maar de molen bleef de natuurkrachten trotseren, want zelfs de storm van februari 1953, die Zeeland onder water zette en verder vele molens, huizen en andere gebouwen verwoestte of beschadigde, kreeg de molen niet klein. Wel was hij verder "verzakt" en dreigde er acuut instortingsgevaar.

Daarop verloor Oosterbroek sr. de molen uit z'n lijden door hem simpelweg met een vrachtauto omver te trekken.

Tussen twee haakjes, het gedeelte links naast de molen (zie vorige Gildebrief) is de gevel van een boerderij, die anno 1994 nog steeds in De Lutte staat.

Met dank aan collega Derkman, waardoor het dossier standerdmolen De Lutte nu kan worden gesloten.

P.d.M.

DAT ZIJN NU DE WARE VRIJWILLIGERS!!!

'In geval van nood leer je je beste vrienden kennen', is een gezegde dat reeds eeuwen oud is en gelukkig nog steeds wordt ondervonden door mensen die om de één of andere reden in moeilijkheden zijn geraakt. Sinds kort, of wellicht reeds langer weet de molenaar van molen De Hoop te Wolphaartsdijk waar een aantal van zijn echte vrienden zitten.

Tot grote schrik van de molenaar was er brand ontstaan in de jacobsladder van de molen. Ondanks de inspanningen van de molenaar mocht hij er niet in slagen de brand zodanig te beperken dat er weinig of geen schade ontstond. In wezen was dit ook vanaf het begin een onmogelijke zaak, daar hij op twee fronten tegelijk diende te vechten.

De kap brandde volledig uit, waardoor het bedrijf tot stilstand kwam.

Herstel kost natuurlijk de nodige duizenden gulden en met de huidige marktsituatie van de windkorenmulder heeft hij dit niet ergens verloren op een bankrekening staan.

Om de schade zo klein mogelijk te houden ontstond bij vrijwillige molenaars in Zeeland het idee om een handje te helpen. Dit leidde er toe dat men met een ploeg mensen naar de molen toog om de

verbrande resten van de kap inclusief verder in de molen aanwezige troep op te ruimen.

Hoe één en ander verliep, daarvoor laat ik gaarne Jan Witte en Nel van Leijen aan het woord.

Op woensdagavond werd ik door Nel van Leijen opgebeld met het verzoek of ik zaterdag ook mee wilde helpen om de molen leeg en schoon te

Schoonmaken molen Wolphaartsdijk na brand

Op zaterdag 4 september 1993

Schoonmaakploeg:

Sjaak Herman

Jo Schipper

Richard van Eenennaam

Wim de Hoop

Wilco de Hoop

Rob Frank

Peter Bak

Michael Jordan

Sijja Jordan

Nel van Leijen

Jan de Witte

maken. Na nog wat telefoontjes was een ploeg van 11 personen beschikbaar wat groot genoeg was, wilde je elkaar niet in de weg lopen.

Als ik zaterdag om ± 8.15 uur aankom, zijn er al 6 aan het werk, de rest komt iets later met de boot van Perkpolder over.

Tot de koffie wordt er een berg werk verzet wat noodzakelijk neerkomt op het zeer grof leeghalen van silo's, waarbij het meeste graan opgevangen wordt in zakken.

Dat er ook wel eens wat door de pijpen naar beneden komt merkt ondergetekende een zolder lager, alwaar hij hard in aanraking komt met Jo Schipper als beiden weg willen vluchten voor een graan spuwende pijp.

Tijdens de koffie met een bolus erbij kregen we van Ko de Visser nuttige tips waar welke pijp naar toe liep en hoe die leeg te halen is en dat ook de mengketel nog leeg moet.

Iedereen gaat zijn eigen werk weer opzoeken en vanaf de stelling worden broeiende zakken graan neer gelaten welke beneden op pallets gestapeld worden.

Het nog droge graan wordt met de heftruck naar de opslagloods gebracht en het onbruikbare wordt op de wagen geladen welke door een boer is neergezet en op het eind van de middag opgehaald zal worden.

Ondertussen is een ploeg zo enthousiast een half verbrande silo aan het slopen dat men de tweede ronde koffie laat schieten. Na een voedzame maaltijd met soep, broodjes en **Vlegelbrood** weer vlug verder met van boven naar beneden goed schoonmaken van de molen, tevens wordt er nog een extra zeil in de kap gespannen, daar het nu opliggende een kleine lekkage vertoont.

Ook worden de steenkuipen verwijderd en zo goed en zo kwaad als het gaat onder en tussen de stenen zoveel mogelijk meel en graan weg gehaald.

Om ± 17.00 uur is de molen schoon en volgt thuis nog het nodige boen en schrobwerk om zelf verder schoon te worden.

Jan de Witte

Terugkijkend op deze dag wil ik iedereen hartelijk dank zeggen voor hun medewerking. Ik doe dit mede namens de familie De Visser die door jullie spontane hulp de moed kreeg om de draad weer op te pakken. Mevrouw De Visser heeft op voortreffelijke wijze gezorgd voor de inwendige mens. Moe en voldaan ben ik 's avonds thuis gekomen en met verschillende 'schoonmakers' nog eens napratend vonden wij het allemaal een dag met veel saamhorigheid.

Nel van Leijen

CONTRIBUTIE EN VERZEKERING

Houdt u er rekening mee, dat als u de verzekering niet hebt betaald, u nu ook niet meer verzekerd bent. Ditzelfde geldt voor de contributie, zolang u niet betaald heeft, is men geen lid meer. En zolang als men geen lid is, kan men ook niet verzekerd zijn.

Houdt hiermede terdege rekening, t.b.v. uzelf en anderen.

EXCURSIE AFDELING FRIESLAND

De afdeling is voornemens om dit voorjaar, in samenwerking met het Frysk Gild, wederom een excursie te organiseren naar enkele molens in Noord-Holland (vermoedelijk naar een binnenkruier/2 snelheden vizel; een binnenkruier met schep-rad; een wipmolen). Ik ga er daarbij van uit dat de molenaars Jan Beers, Sief Sijs en Cees Vis van deze Noord-Hollandse molens ons evenals twee jaar geleden ook nu zullen willen ontvangen. Het reisje zal met eigen auto's (poolen) worden gemaakt en is primair bedoeld voor molenaars in opleiding. Echter ook geslaagde molenaars zijn van harte welkom. Zij die belangstelling hebben graag even een telefoonje naar een van de onderstaande molenaars.

Betty Gremmé 058-151758 (Frysk Gild) of
Dirk Kamminga 05116-3479 (Gilde)

Ordners cursusmateriaal

De afdeling heeft nog voldoende voorraad ordners voor het opbergen van de "Basiscursus opleiding vrijwillige molenaar". Kosten f 7,50 per stuk, exclusief eventuele verzendkosten. De ordners kunnen worden verkregen bij:

Kees Spithorst, Tussendijken 4, Bergum
(tel. 05116-1597)

Dirk Kamminga, Kloosterkamp 20, Bergum
(tel. 05116-3479)

Namens de afdeling
Dirk Kamminga

ROND ZINGENDE STENEN

Ten behoeve van de nieuwe cursus 'Malen met de Steen' is het hoofdstuk betreffende de Exploitatie van Wind- en Waterkorenmolens geheel herschreven en hiermede aangepast aan de huidige wetgeving.

De cursisten die de cursus gedurende de afgelopen herfst hebben gevolgd zijn hiervan reeds in het bezit. Wij kunnen ons echter voorstellen dat ook de overige korenmolenaars in het bezit van het boek 'Rond Zingende Stenen' willen komen.

Het nieuwe en herziene deel is te bestellen door overmaking van f 7,50 (incl. porto) op de girorekening 148232 t.n.v. Rabobank Midden-Westland t.g.v. rekeningnummer 13.53.85.210. Penningmeester cursuscommissie de heer Barendse te Poeldijk. Dit onder vermelding van 'Exploitatie'.

BIOTOOPWACHTER GEVRAAGD

Wegens voorgenomen beëindiging van zijn biotoopwachterswerk één of twee vervangers gezocht voor het rayon Drente Noord.

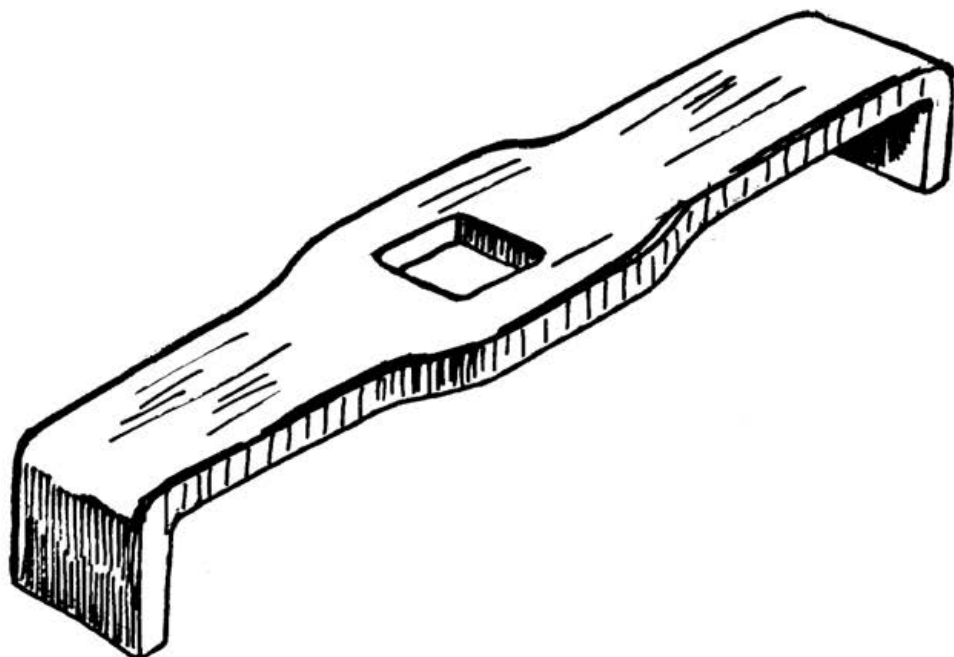
Dit rayon omvat de gemeenten Gasselte, Gieten, Norg, Peize, Roden, Rolde, Vries en Zuid-Laren.

Gaarne aanmelden bij en/of de Molenstichting Drente of E. Smit, Duindoornplantsoen 12, 1871 TN Schoorl.

WAT WAS DAT VOOR 'N MOLENZAAK

De afgebeelde molenzaak in het decembernummer was een pol van de zaagslede in de zaagmolen. Deze ware blokken hout voorzien van trapsgewijs aangebrachte gaten staan op het pollenstuk. Een zware balk die parallel boven de leier ligt. De leier is een van de lange balken die tezamen met de hoofden de zaagslede vormen. In de gaten worden de

balkijzers gestoken, dat zijn de aan de einden afgeronde vierkante ijzeren stangen. Deze balkijzers worden dwars over de te zagen stam gelegd en met een kneveltouw strak aangetrokken. Met vier à vijf balkijzers wordt zo een stam onwrikbaar vastgelegd op de zaagslede.

Wat is dat voor 'n molenzaak

HET WEER ZOALS HET WAS

Een lang vervlogen noodweer

Bij het inzien van oude tijdschriften valt het vaak op dat ze erg gedateerd zijn. Ontwikkelingen hebben niet stil gestaan. Opvattingen zijn drastisch gewijzigd. Een stapel oude tijdschriften van de tijd kort voor en na de oorlog, over weer- en sterrekunde, ontkomt ook niet aan dat feit.

Wanneer we praten over het weerverloop over een wat langere periode dan zijn daarin slechts marginale verschillen aan te wijzen. Vrijwel alle weersverschijnselen die we nu kennen waren er al eerder. Of het zou het gat in de ozonlaag moeten zijn - en misschien was dat er ook al eerder.

Het is echter wel een feit dat weersverschijnselen vroeger moeilijker meetbaar waren en soms zelfs nauwelijks verklaarbaar met de toen aanwezige kennis.

In het blad 'Hemel en dampkring' (jrg. 44 no. 10) beschrijft Dr. H. ten Kate het noodweer van 8 juni

1946. De schrijver was weerkundige van naam en werkzaam bij het KNMI.

De weerkunde van toen stond veel meer dan nu met beide benen op de grond, in de meest letterlijk zin. Er waren natuurlijk wel instrumenten beschikbaar, maar lang niet zo perfect als nu. Men hechtte nog veel aan waarnemingen van weerliefhebbers, alom in den lande, die hun weerbevindingen aan het KNMI doorgaven, veelal schriftelijk.

8 Juni was een warme dag en tevens de zaterdag voor Pinksteren. In de namiddag ging het onweren. Er passeerde een front van ZW naar NO. Het onweer was zwaar te noemen, maar indruk maakten de zware rukwinden, die vooral in Limburg (Meijel) zware schade aanrichtten.

Over Noord-Duitsland lag een hogedrukgebied met een luchtdruk van meer dan 1020 mbar. In zuid en midden Frankrijk was de luchtdruk laag, zodat er bij ons een oostelijke wind stond. Er was een aan-

ROOSTER OOST-GRONINGER MOLENDAGEN VOOR 1994

7 mei	korenmolens te Winschoten	(zo mogelijk alle molens)
14 mei	NATIONALE MOLENDAG	Bourtange en Ter Haar
21 mei	standermolens	Ganzedijk (Finsterwolde)
28 mei	korenmolen	De Groeve (Appingedam)
	poldermolen	Oude Pekela
4 juni	korenmolen	(zo mogelijk alle molens)
11 juni	GRONINGER MOLENDAG	Midwolda (van 10-12 uur)
	Tjasker	Veelerveen en Vriescheloo
18 juni	korenmolens	Weddermarke
	poldermolen	(zo mogelijk alle molens)
26 juni	(zondag) OOST-GRONINGER MOLENDAG	Ganzedijk (Finsterwolde)
2 juli	korenmolen	Veelerveen en Vriescheloo
9 juli	korenmolens	Weddermarke
	poldermolen	Oude Pekela
16 juli	korenmolen	De Groeve (Appingedam)
	poldermolen	Winschoten
23 juli	korenmolens	Bourtange en Ter Haar
30 juli	standermolens	Oude Pekela
6 aug.	korenmolen	Bourtange
13 aug.	standermolen	De Groeve (Appingedam)
20 aug.	poldermolen	Winschoten
27 aug.	korenmolens	Ganzedijk (Finsterwolde)
3 sept.	korenmolen	(zo mogelijk alle molens)
10 sept.	OPEN MONUMENTENDAG	Kolham
17 sept.	korenmolen	Veelerveen en Vriescheloo
24 sept.	korenmolens	Weddermarke
	poldermolen	

De poldermolen De Dellen te Nieuw-Scheemda is elke maandagavond van 19.00 tot het donker open. De poldermolen Goliath bij De Eemshaven is iedere zaterdag van 13.30 - 17.00 uur geopend. Eventuele inlichtingen: B. Oomkens, Nassaustraat 65, 9675 EN WINSCHOTEN, tel. 05970-14269.

fig. 1

voer van warme continentale lucht, die toch vrij vochtig was. De temperatuur was 25°.

Een kleine depressiekern had zich vanaf het Franse Le Havre langs onze kust naar het gebied ten noorden van de Waddeneilanden begeven. Het lag daar in de late avond en langs de zuidflank ervan begon de wind uit het westen te waaien. Er werd koele zeelucht aangevoerd die de aanwezige tropische lucht verving. Op de grens van beide luchtsoorten lag een koufront, waarlangs het allemaal gebeurde.

Onweer

Het eerste onweer was er op 8 juni 's morgens heel vroeg, al voor 5 uur in Zuid Limburg. Dit betrof een plaatselijk warme-onweer, het behoorde nog niet bij de frontpassage.

Er was ook nog sprake van een warmte-onweer, kort voor de eigenlijke frontpassage, te Maastricht.

Ook na het front kwam incidenteel in buien weer onweer voor.

In het algemeen blijkt het kortste verschil tussen bliksem en donder te zijn waargenomen kort na de hevigste windstoten, dus kort nadat het koufront op het aardoppervlak is gepasseerd. Toch was dat niet overal het geval zo. In Zuid-Holland is sprake van een tweede front.

(Hier komt een, later zo genoemde, postfrontale buienlijn ter sprake. Dat is een moeilijke naam voor een buienlijn die soms voorkomt ná de passage van het eigenlijke koufront. Zo bestaat er ook een zg. préfrontale buienlijn, voorkomend vóór het front uit. Beide verschijnselen hebben de uiterlijke kenmerken van een koufront, ze zijn het echter niet.

Vooral een préfrontale buienlijn komt wel eens voor en is voor een molenaar een bedrieglijk fenomeen. Hij zal alle maatregelen nemen voor de veronderstelde frontpassage, die echter uitblijft. De bui trekt over en de wind ruimt iets, maar niet blijvend. Ook klaart de lucht niet op. (Het echte koufront zal niet lang op zich laten wachten.)

Een waarnemer uit Boskoop meldt "dat om 17.10 een geelgrijze lucht nadert." (Hetgeen niet anders dan het voornaamste front kan. t.K.)

"Te 17.40 naderen met grote snelheid zwarte wolkenflarden, die een kolkende beweging vertonen. Er kwamen opnieuw hevige rukwinden voor." Ook andere waarnemers in de streek signaleren deze verschijnselen.

Neerslag

De neerslagaptappingen liepen sterk uiteen (fig. 1). De grootste hoeveelheid viel langs de kust. Het front bleek niet de meeste regen te veroorzaken, maar wel de depressiekern, die zich vlak lang de kust bewoog.

Hagel kwam slechts weinig voor, met uitzondering van de plaats Meijel (L).

"Om 5 uur werd het zeer donker en een ontzettende hagelbui kwam over het dorp. Er vielen hagelstenen als kippeëieren met een gewicht van 40 gram. Alle ruiten op het noordwesten werden vernield. Er was veel schade aan daken en zelfs het vee in de wei liep bloedende verwondingen op. Honden en vogels werden gedood. Het noodweer duurde twintig minuten. De schade bedroeg f 329.523,25 (!) en dat voor 1946.

Windstoten

Verreweg het belangrijkste kenmerk aan het noodweer waren de windstoten. Voor Dr. ten Kate

fig. 2

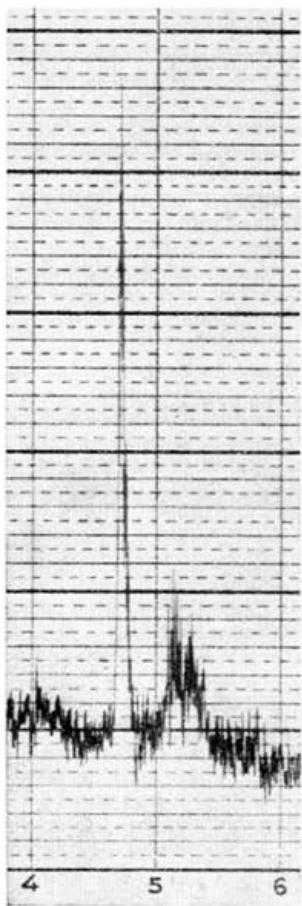

fig. 3

waren de windstoten tevens de voornaamste aanwijzing dat het front was gepasseerd. Aan de hand van de tijdsopgaven van de waarnemers van het moment van de zwaarste rukwinden kon fig. 2 worden getekend. De stippen zijn de plaatsen met een waarnemer en de cijfers zijn de tijden van de hardste rukwinden en dus ook het tijdstip van de frontpassage. Cijfers tussen haakjes duiden op de eerste donderslag.

Ten Kate gebruikt natuurlijk ook de waarnemingen van de KNMI-hoofdstations. De waarnemers te Den Helder en Maastricht gaven geen aanwijzing over de frontpassage. De officiële diagrammen bewezen dit echter.

In Den Helder was de koufrontpassage niet duidelijk te signaleren omdat de depressiekern daar op korte afstand passeerde. Het front beweegt zich in Noord-Holland met een snelheid van ongeveer 50 km/u. Dat is vrijwel gelijk aan de snelheid van de kern.

De sterke kromming van het front zal in fig. 2 het meest opvallen. Op de lijn Vlissingen-de Bilt-Groningen deden zich de zwaarste windstoten voor. Het front kreeg daar dan ook zijn grootste snelheid. Elders waren de rukwinden minder sterk.

Voor het noordwesten van het land is dit begrijpelijk door de directe nabijheid van de depressiekern. Voor het uiterste zuiden is dit minder goed te verklaren.

Dr. ten Kat gebruikte tot hier toe steeds de termen rukwinden en windstoten en vermeed het zorgvuldig om te term 'windhoos' te gebruiken. Een woord dat bij het grote publiek een zekere voorkeur heeft. Voor een echte windhoos is een draaiende beweging nodig. Een verticale draaiende beweging, wel te verstaan.

De aanwezigheid van een rolwolk, ook wel eens buienkraag genoemd, is niet voldoende reden om van een windhoos te spreken. Bij een windhoos is er sprake van een verticale slurf en ook moet er uit de schade die werd aangericht een draaiende beweging blijken.

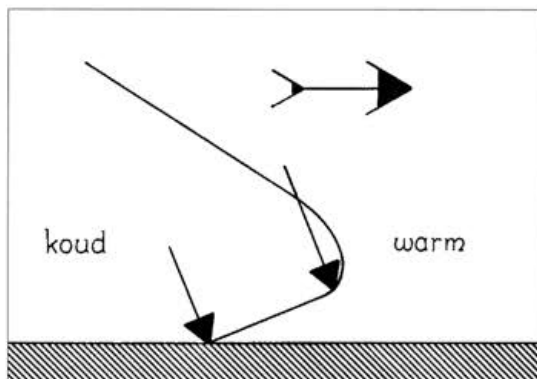
En waarnemer uit Abcoude vertelde aan de voorrand van een bui te 17.25 uur twee slurfjes te hebben gezien, die eerst hoog in de lucht naderden, maar die na enkele minuten hier en daar de grond raakten. Nabij het station waar hij woonde, kwam het water in de sloten in heftige beroering en werd opgezogen. De winddruk op de ruiten was zo hevig dat ze dreigden te worden ingedrukt, hetgeen later ook bleek te zijn gebeurd.

In De Bilt werd een windstoot van 28 m/sec. gemeten. Dat was een record in die tijd voor De Bilt en voor juni. De piek werd gemeten na de frontpassage. (zie fig. 3)

(Aan de registratie van windsnelheden moet in die tijd wel het een en ander gehaperd hebben. Wanneer we de stroken van een zelfregistrerende anemometer van tegenwoordig vergelijken met de bijgaande figuur zien we nog veel meer variatie in de windsnelheden. De oude windmeters reageerden blijkbaar niet zo snel. Niettemin is de piek in de wind zeer overtuigend.)

Meestal is het passeren van een koufront het eerst in de aller onderste lagen te merken. Koude lucht is zwaarder dan warme en de helling van het frontvlak is dan ook zodanig, dat de koude lucht zich als het ware onder de warme schuift, die daardoor wordt opgetild.

fig. 4

Wanneer de koude lucht echter een grote snelheid bezit, kan een andere situatie ontstaan, daar in dat geval de wind zeer sterk met de hoogte toeneemt tengevolge van wrijving, die de onderste lagen ondervinden. Op enkele honderden meters hoogte zal de wind de invloed van de wrijving niet meer ondergaan en dus een grotere snelheid krijgen dan aan het aardoppervlak. Dit betekent dus dat de koude lucht in de hogere niveaus vooruit loopt en zich boven de warme lucht bevindt. Het frontvlak is dan geen plat vlak meer maar een gebogen vlak. (fig. 4)

In het grensvlak, waar de koude lucht boven warmere lucht is gelegen, zal een onstabiele laag ont-

staan, vooral als het temperatuurverschil erg groot is. Het ontstaan van windhozen in koufronten wil men o.a. aan dit verschijnsel toeschrijven.

We kunnen vaststellen dat de windsnelheden en de activiteit van een koufront nabij de depressiekern niet groot zijn. Op enige tientallen kilometers daar vandaan neemt het effect steeds toe, om daarna weer verder af te nemen.

Dit neemt niet weg dat aan de **achterzijde** van een depressiekern de wind zeer snel kan toenemen en bovendien vanuit een tegenovergestelde richting komt.

WAT DE MOLENAAR ZAG EN HOORDE

De molaar hoorde van een zeer gevaarlijke situatie bij de molen de Swaen te Zuid-Beijerland, een toestand die de molen bijna letterlijk de kop zou kosten. Op zondag 14 november 1993 waren er in ZW-Nederland windstoten van ongeveer 26 m/sec (10 Beauf.).

Wanneer alle stormmaatregelen zijn getroffen behoeft zo iets voor een molen geen probleem op te leveren. Er was met de molen echter wel het een en ander aan de hand. Hij was in restauratie en daarom waren schoren en staartbalk afwezig. De molen stond ook 'met z'n kont in de wind' en ook de windborden waren nog bevestigd.

De kap werd in de storm van achteren zeker zo'n 30 cm opgelicht en men sloeg alarm. Molenmaker Herrewijnen uit Spijkenisse was niet bereikbaar, maar molaar Maarten Hunink van de molen te Zuid-Beijerland was wel aanwezig.

Nadat men allereerst probeerde de staande roe te onderstoppen, bevestigde men een lange, zware hijsband om de penbalk. De hijsband maakte men vast aan een vrachtwagen. De kap bleef nu op z'n plaats, maar nu begon de as ook zo'n 30 cm omhoog te komen.

Het bleek dat de springbeugel ontbrak. Men bevestigde daarop de as aan de penbalk, waarmee het grootste gevaar geweken was.

Later werd door molenmaker Wassenberg, van de firma Verbij, de as vastgelegd aan een raam van de luizolder.

'De Swaen' balanceerde op het randje...

De molaar is al jaren in de gelukkige omstandigheid om op zijn molen meerdere molens rondom te kunnen zien. Ook op het zuidwesten is op enkele kilometers afstand een ambtsbroeder te zien. Altijd al leuk, maar soms wel heel interessant, vooral als er buien in de buurt zijn. Het gebeurde wel dat de wind daardoor meer dan 90° afweek van de buurmolen. Ongelofelijk maar waar! De polder waarop de molen maalt is nog redelijk open. Vergelijking met foto's van 80 à 90 jaar geleden laten toch wel

degelijk een flinke verboming zien, maar vooruit, de molen heeft er geen last van. Midden door de langwerpige polder loopt de rechte dijk waarlangs vandoord ook de hoofdwetering was (en nog is, ook al heeft hij nog nauwelijks een functie). Deze dijk wordt gekruist door de zogeheten Kerklaan, die recht naar het dorp gaat, naar de eeuwenoude kerk, met z'n scheve toren.

Bij de ruilverkaveling werd de oude benauwde kruising verlegd en verruimd en werden de wegen haaks op elkaar aangesloten, dat was veiliger. Alles werd heel ruim opgezet en er werd niet op wat extra hectares grondgebruik gekeken. De oude smalle dijk door de hele polder heen, was door voortdurende ophoging en verharding iets boven zijn omgeving uit gaan steken.

De nieuwe, zeer ruime kruising is een voorrangskruising met borden en 'haaietanden' op de weg. Het blijkt dat deze kruising nu gevaarlijk is, er gebeurt wel eens een ongeluk.

Deskundigen gaan zo iets dan onderzoeken. Men vermoedt dat de kruising bij nadering, als zodanig niet goed zichtbaar is. Het vlak van de kruising ligt iets lager dan zijn omgeving en men zou er overheen kijken. Vooral in de zomer, wanneer er maar mondjesmaat wordt gemaaid en de bermen begroeid zijn met meterhoog gras, is dat heel goed mogelijk. Milieuvriendelijk bermbeheer heet dat. De geelgerande kartelsprinkhaan (of een ander ondefinieerbaar beest) moet toch ook veilig kunnen oversteken met zijn familie, nietwaar?

Als oplossing zou men de kruising een halve meter moeten verhogen, maar in de slappe veengrond zou zo iets niet lang standhouden. Binnen korte tijd zou de boel weer wegzakken.

Gemeentewerken stelt daarom voor om flinke rood-witte schrikhekkers te plaatsen, want die liggen er nog zat op de gemeentewerf, alsmede meer- en grotere borden. Dat kost weinig. Verder moet de **bomenrij** (die kort voor de kruising ophoudt) **worden doorgetrokken**.

Groen links en de SGP/RPF willen 'halve bollen'

op de weg en ze hebben bezwaar tegen het **verstoren** van het **mooie landschap** door de plaatsing van de **hekken**.

De nieuwe bomerij gaat dan dienen voor de **verkeersveiligheid** en zal er tevens voor zorgen dat de **molenaar** verstoken raakt van het zicht op z'n zuidwestelijke voorbuurman.

Is daar iets tegen te doen? Nee hoor, de bomen staan ver genoeg van de molen af om hem in z'n werkzaamheid te hinderen. Maar het verontrustende is dat men zich stoort aan het ontsierende van een stel hekken in het land en niet aan steeds meer hoge bomen, die het landschap pas echt ontsieren.

De hekken beslaan alles bijeen slechts enkele vierkante meters van de horizon. Een rijtje volwassen bomen beslaan duizenden vierkante meters. Daarmee heeft men geen probleem. Dat is een verbetering. Maar men ziet niet dat men bezig is het weidse land te verdelen in kleine vakjes park. Het karakter verandert totaal. Wanneer men dan nog de aloude knotwilgen zou gebruiken kon men daar vrede mee hebben. Dat soort bomen hoort in het polderland. De oude smalle dijk door de polder had uitsluitend oude, scheefgegroeide knotten. De nieuwe brede wegen met brede bermen hebben identieke bomen; groot veel en hoog.

Aan de bredere wegen, die zwaarder verkeer moeten dragen valt blijkbaar niet te ontkomen, maar waarom zijn de knotwilgen niet goed meer? En

waarom plant men bomen om auto's zachter te laten rijden?

Heeft het misschien te maken met een soort aangeboren dadendrang? De onbewust aanwezige noodzaak om alles naar onze hand te zetten. Om alles te maken en in te richten zoals we het (nu) mooi vinden? Met verontachtzaming van wat ons voorgelacht ons overleverde?

Er komt tegenwoordig steeds meer van alles. Meer mensen, meer huizen, meer wegen, meer 'natuur', maar dan wel zoals wij vinden dat natuur moet zijn. Meer verticaal groen.

Er is maar een ding steeds minder: Horizontaal groen, gecultiveerd zg. plat groen, met andere woorden: gras, dat telt niet meer. Dat is fout. Dat is 'out'. Het weidse heeft afgedaan. Intimiteit, dat missen we...

Verhalen over molenaars en de verknochtheid aan hun molens zijn in allerlei bladen te lezen. Toch wordt het wel wat anders als de bedoelde molenaar al lang de leeftijd van een AOW-gerechtigde is gepasseerd.

Het weekblad 'Onze krant', dat in de Zaanstreek verschijnt meldt dat voor de kwieke 73-jarige Westzoner Piet Klees een jeugdwens in vervulling ging toen hij mocht gaan malen met de pelmolen Het Prinsenhof.

MOGEN WIJ HET EVEN MET U HEBBEN OVER HET GEZICHT VAN UW BEDRIJF?

Wilhelmina levert bedrijfskleding in vele uitvoeringen, modellen en materialen. Maar ook effectmatten, poetsdoeken, kleefzwabbers en handdoek- en zeepautomaten. Afname van deze producten en nog vele andere in combinatie met Wilhelmina's unieke huurservice geeft u de zekerheid van altijd schoon en compleet materiaal. Want zeg nu zelf, een onverzorgd bedrijf dat is toch zeker geen gezicht.

Wilhelmina werkt aan schoner werken.

Wilhelmina Textielreiniging bv
Kanaaldijk Zuid-West 9
5706 LD HELMOND
Tel. 04920-35820

Wilhelmina

werkt aan schoner werken

Niet alleen door het lezen van het stuk in de krant, maar ook door eigen aanschouwing was te zien dat Piet Klees en zijn maat, de 77-jarige Aad Schoen als het ware met hun molen vergroeid zijn. Ze horen bij elkaar en geven om elkaar zoals bij een goed huwelijk.

Enige dagen per week wordt de molen bemalen. Vroeger was Klees druk met administratief werk, maar als hij het allemaal over kon doen werd hij zeker molenaar. Al voor de oorlog was Klees molenaarsknecht op diverse molens. Al vanaf zijn geboorte had hij vanuit zijn ouderlijk huis, en ook nu nog, uitzicht op Het Prinsenhof. Klees was vroeger, wat je noemt, gelegenheidsmolenaar op de oliemolen de Koperslager en ook op het Prinsenhof. De toenmalige eigenaars raadden het hem af om molenaar te worden. "Dat is armoede."

De Zaanse Molen vroeg aan Klees in '65 om op de molen te letten en er eventueel mee te malen.

Hij kan nu malen zoveel hij wil en als hij een paar dagen niet in de molen is geweest, begint z'n bloed te kriebelen. Als het weer gunstig is, stapt hij via het smalle pad achter zijn huis naar de molen. Het kruien is het zwaarste werk, maar hij smeert met gele zeep en grafiet. Dat houdt alles soepel. Het voorleggen van de zeilen is ook een behoorlijke klus. Hij moet dan zo'n tien meter in de roeden klimmen.

Zijn maat Aad Schoen is ziek en Piet mist hem erg. "Ik hoop dat hij gauw weer van de partij is."

De aanwas van nieuwe jonge molenaars baart Piet zorgen. Er zijn er te weinig die het over willen

nemen. Klees kijkt bedenkelijk, maar hij ziet toch wel een lichtpuntje. Kleinzoon Mark is helemaal gek van molens. Maar ja, hij is nog maar zes.

Klees verveelt zich niet op de molen, geen moment. Hij vertoont een aanstekelijk enthousiasme: "Geen dag is hetzelfde en dat maakt het juist zo boeiend. Als je bij een molen bent, waan je je in een andere wereld. Hier heeft de tijd stilgestaan. Het is echt schitterend."

Daarmee verwoordt Klees onbedoeld de gevoelens van veel molenaars op hun molen. Het is echt schitterend....

De molenaar kreeg van een Noord-Hollandse collega een krantartikel toegestuurd. (Daar blijkt tussen haakjes al uit dat het onderwerp niet enkel een persoonlijke obsessie is.) Het had de volgende kop: **Loterij op komst voor de aankoop van bos in Noord-Holland.**

Ik ontving dit artikel met de veelzeggende toevoeging: Heb je het ooit gekker meegemaakt?!

Nou, eerlijk gezegd, veel gekker niet, maar wel steeds vaker.

In het bewuste artikel wordt bericht dat "Groenbewuste" burgers medio volgend jaar (d.i. 1994) loten kunnen kopen voor 25 gulden, via de geldautomaten van banken. Er komt een prijzenpakket van ruim 3 miljoen en de opbrengst wordt geraamd op 12 tot 15 miljoen. Dit bedrag is bestemd voor de aanleg van nieuwe natuur en bosgebieden.

Organisator is de stichting Groenfonds Noord-

JAMMER GENOEG BENT U NIET DE ENIGE MET BELANGSTELLING VOOR MONUMENTEN

Evenals u hebben ook houtworm, boktor en zwam een uitgesproken voorliefde voor ons nationaal monumentenbestand.

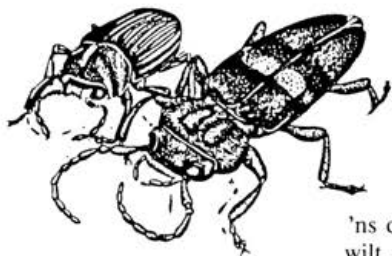
En waar uw belangstelling opbouwend is, gaan zij nogal afbrekend te werk.

Resultierend in schadeposten van miljoenen guldens. Voorkomen blijft daarom altijd goedkoper dan genezen.

Sterker nog: genezen is soms zelfs helemaal niet meer mogelijk.

Laat daarom een specialist van Rentokil bij u langs komen voor inspectie. De kosten van deze inspectie zijn nul komma nul, waar ook in Nederland.

Bovendien krijgt u meteen een serie

Links de houtworm, rechts de boktor. Samen veroorzaken ze voor miljoenen schade aan monumenten.

duidelijke tips over bescherming.

Vul de bon in en stuur 'm op. Ook als u eerst onze uitgebreide documentatie

'ns onder de loep wilt nemen.

RENTOKIL GRATIS INSPECTIE

- ☐ Wilt U mij bellen voor een gratis inspectie?
☐ Wilt u mij eerst documentatie zenden?

Naam: _____

Bedrijf: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoonnr.: _____

Opsturen aan rentokil, postbus 52, 2280 AB Rijswijk (Z.H.), of bel gratis: 06-0226600

Holland, gevormd door provinciebestuur (!) en bedrijfsleven. Voorzitter is zelfs de commissaris van de Koningin van Kemenade. Topmensen van de VSB-bank, de PEN, Schiphol en de ANWB doen mee. Het zal duidelijk zijn dat dit wel een zeer bijzonder goed doel moet zijn...

De PEN heeft al f 750.000 gestort voor een nieuw bescheiden bos bij Diemen. (Is dat niet dat bos achter de romp van de Gemeenschapspoldermolen, met plannen voor herbouw?) Schiphol betaalt f 250.000 voor een verloederd landgoed aan de Amstel.

Het artikel meldt dat de 15 miljoen nodig is om de **enorme achterstand** in de aanleg van **nieuwe natuur** en recreatiegebieden weg te werken. Men voegt er veelbetekenend aan toe dat de achterstand in heel Nederland 150 miljoen bedraagt. Er staat ons dus nog heel wat te wachten!

Nu wil het geval dat uw *molenaar* nog al vaak in Noord-Holland komt. Zeker, ook wel in Zuid-Holland, maar de keus valt vaker op de streek boven het IJ. Dat heeft zo zijn reden. Er staan nog veel molens (die ook nog wel draaien). Er zijn nog veel herkenbare oude molenplaatsen. De oude verkavelingen, het oude landschap is er nog in een ruime mate te vinden. Dat 7 à 8 eeuwen oude cultuurland en de wat jongere, maar toch nog 3 à 400 jaar oude droogmakerijen blijven mij steeds weer boeien.

Vanaf de diverse hoge dijken ontrolt al dat fraais zich zo maar voor je. Gratis kun je er van genieten.

Dat landschap blijkt naar de tegenwoordige maatstaven saai, te plat en niet goed te zijn. Het is geen natuur. Het is ouderwets. Die voorvaderen van ons hebben dat absoluut fout gedaan. Dat moet anders worden. Heringericht. Als iets je niet meer zint, verander je dat. Net zoals je je huis om de paar jaar helemaal moet veranderen, wil je niet 'out' raken.

Dus maken we vrolijk bos waar weiland was met zo hier en daar een golfbaan op een heuvel. Dat staat veel beter dan dat kale gedoe. Je kunt er alleen maar wegwaaien, toch?

Zo zitten wij Nederlanders ook erg te wachten op nieuw moeras. Het moet vooral ook veel natter worden in ons veel te droge land. Kortom verandering van spijs.... Maar dit soort ingrepen is iets meer dan het ene jaar een bloemetjesbehang en het volgende een streepje.

Nu moeten we voorop stellen dat uw *molenaar* echt geen boshater is. Nee, ik word echt wel geïmponeerd door b.v. de Veluwe. Op zichzelf is dat heel fraai, maar niet te lang. Het is prachtig voor zo af en toe een dagje uit, maar dan gauw weer naar de ruimte. Ergens waar je weer de lucht kunt zien.

Het krantenartikel schrijft dat **'groenbewuste'** burgers loten kunnen kopen.

Nu heeft uw *molenaar* het eigengereide idee dat hij misschien wel veel groenbewuster is dan veel van de lotenkopers die het wordt aangepraat dat ze groenbewust zijn, maar die het alleen maar gaat om het winnen van een prijs.

Uw wel degelijk zeer groenbewuste *molenaar* is, en dat zal duidelijk zijn, mordicus tegen al dat bosgeplant.

Het is een goede zaak als men met een loterij een goed doel wil dienen. We laten even buiten beschouwing diegenen die om principiële redenen niet met een loterij meedoen. Maar laat het dan wel een **goed** doel wezen.

Als het dan moet gaan om nieuw bos, plant dat dan in de tropen, waar we het in grote hoeveelheden weghalen en waar het zeker wel thuishoort. Maar wat voor goeds is er aan b.v. een bos in Waterland of in de Beemster, of in de Zijpe? Of moeras in de Anna Paulownapolder of in Het Koe-gras? Wat is het nut van b.v. een onder water gezet Monnikenmeer of Wogmeer?

Landschappelijke ingrepen van dat kaliber zijn niet te verdedigen. Toegegeven, de natuurmensen hebben het slim gespeeld. Ze hebben (hoelang nog) een breed maatschappelijk draagvlak. Maar het enkele feit dat al deze plannen pas enkele jaren oud zijn, wijst in de richting van een plotselinge gril. Vondsten die ontstaan in de waan van de dag.

Het doel is nieuwe natuur en nieuw bos; nu moet de behoefte nog worden gekweekt.

De organisatoren hebben heel wat 'hoge heren' voor hun karretje weten te spannen. Natuur en milieu is nog in en daarom doet men wel mee. D'r bij zijn. Jezelf laten zien van je goede kant. De *molenaar* zal zeker geen lot kopen. Hem is het, nu nog prachtige, Noord-Hollandse landschap wel te lief...

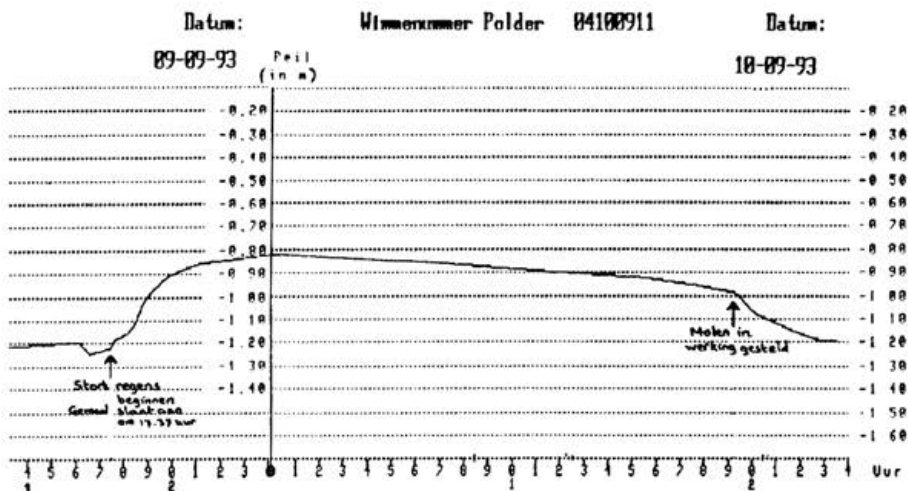

De *molenaar* ontving het blad 'Kort en bondig', een periodiek van het waterschap Het Lange Rond dat actief is tussen Zaan en Hondsbossche Zeewering.

Het blijkt dat het in die streken een natte boel is geweest. In de maand september werd het gebied gezegend met grote hoeveelheden regenwater. Vooral de kuststreek kreeg het zwaar te verduren. In de omgeving van Bergen en Schoorl werden neerslagpieken van meer dan 50 millimeter gemeten.

Het neerslagbeeld bleek toch per plaats nog sterk te verschillen. Op donderdagavond 9 september bijvoorbeeld kreeg de philisteinse molen 55 mm regen, terwijl bij het gemaal Bergermeer 'slechts' 16 mm viel. Deze hoeveelheden gaan het opgesteld pompvermogen (goed voor een gemiddelde neerslag per dag van 16 mm) van de gemalen ver te boven, waardoor het onder normale omstandigheden al enkele dagen duurt voor een extra waterschijf is weggemalen en het normale polderpeil weer is bereikt. Het vrij afstromende gebied kreeg door de extreem hoge regenval, de relatief lange afvoertrajecten naar de gemalen en de slechts mogelijke doorstroomtoestand van met waterplanten volgroeide sloten, juist voor de schouwperiode, het zwaar te verduren.

Het waterschap probeerde zo veel mogelijk flessenhalzen in de sloten met de kroosbak te ruimen en extra water via omleidingen sneller naar de gemalen te krijgen. Ook werd eerder dan 16 september het, lagere, winterpeil ingesteld.

Dankzij het droge weekend van 18 en 19 september waren de polders langs de noordelijke duinrand daarna weer redelijk op peil en onder controle.

Het regenrelaas van de Wimmenumermolen

Donderdagmiddag 9 september, ontstond er boven Egmond, Bergen en Schoorl een wolkbreuk. Een enorme regenval was het gevolg. In een oogwenk was er forse wateroverlast. Vooral Bergen kreeg het zwaar te verduren. Straten kwamen blank te staan, kelders liepen onder, en ook de omliggende polders kregen grote wateroverlast.

Het begon allemaal op die donderdag tussen vijf en zes 's middags. Door de hevige regens steeg het water in de polder enorm. In enkele uren tijd ging het omhoog van NAP -1.20 naar bijna NAP -0.80, dus een stijging van 40 cm. Het gemaal dat om 17.37 uur aansloeg, kon het niet bolwerken; tot middernacht bleef het water stijgen. Pas na middernacht krijgt het elektrisch gemaal heel langzaam vat op het waterpeil en het zakt heel geleidelijk, met ongeveer 17 mm per uur. Ook op vrijdag draait het vijzelgemaal de hele dag door.

Windbemaling schiet te hulp

Die vrijdag komt de molenaar om ongeveer zes uur in de middag op de Wimmenumermolen. De molen stond in verband met werkzaamheden uit zijn werk en bovendien helemaal uit de wind. "Maar toen ik zag dat het water, ondanks dat het gemaal al 24 uur draaide, nog steeds ruim 20 cm boven peil was, besloot ik de windkracht toch te hulp te roepen: de molen in z'n werk gezet, op de wind gekruide en vier vollen voorgelegd."

Het resultaat was verbluffend! De registratie van het peil zoals dat op het kantoor van het waterschap plaatsvindt, laat vanaf 19.10 uur een forse duik van het waterpeil zien. Het zakt in het eerste uur met ruim 10 cm en ook daarna, tot middernacht, toen de wind minder werd en de molen uitgespannen, is duidelijk de extra invloed van de molenbemaling te zien. En dan te bedenken dat op dat moment de schoepen van het scheprad nog niet

waren verlengd en de molen eigenlijk nog een slecht rendement had.

Weer op peil

Het slot van het verhaal is dat op zaterdag 1 september om 3.37 uur, het gemaal voor het eerst het water op peil had. Het had toen 34 uur onafgebroken gedraaid.

In de Philisteinse polder en in de Damlanderpolder is het nog erger geweest. Rond de Philisteinse molen hebben veel laaggelegen landerijen geruime tijd 'onder water' gestaan. De windmolen van de Philisteinse polder is weliswaar maalvaardig, maar hij drijft dezelfde vijzel aan als het elektrische gemaal. Dus daar is het, in tegenstelling tot de Wimmenumerpolder, niet mogelijk tegelijkertijd op wind- en op elektrische bemaling te draaien.

Met dank aan Eric Zwijnenberg

EEN OUDE STRIJD OM MOLENS

Het zal bij veel vrijwillige molenaars wel bekend zijn dat de oude Hollandse windmolen in de twintiger jaren het onderwerp was van veel discussie. Kopstukken uit allerlei wetenschappelijke disciplines en ook kunstenaars en esthetici bemoeiden zich in woord en geschrift met de molens.

Het was de tijd van het grote molensterven. Er was een grote strijd in de media losgebarsten over het voortbestaan van de Schermer-windbemaling met z'n 52 molens.

In het blad 'De Ingenieur' werden tientallen dicht-bedrukte pagina's vol geschreven met stellingen voor en tegen molens.

Het ging er onder meer om of molens met ingebouwde hulpbemaling wel (esthetisch) verantwoord waren. Het ging ook om de capaciteit van de watermolens en de eventuele mogelijkheden ter verbetering.

In die tumultueuze jaren ontstond 'de Hollandsche Molen'. Misschien heeft de Hollandsche molen daar wel flink aan bijgedragen.

Discussies waren in die jaren buitengewoon uitgebreid en breedsprakig. Een onderwerp werd zeer uitputtend behandeld. Soms zijn de beweringen van de hooggeleerden erg tijdgebonden en achterhaald. Toch zijn er ook gedeelten die nu nog interessant of vermakelijk zijn om opnieuw te lezen.

Het is de bedoeling om aandacht te besteden aan de belangrijkste gedeelten uit 'De Ingenieur' van 1925 en 1926 en deze daarmee aan de vergetelheid te ontrukken.

Een van de eerste stukken over het molenonderwerp werd geschreven door ir. J. Muysken en was getiteld: 'Moderne windmotoren vergeleken met de Hollandsche windmolen'.

"Voornamelijk door het optreden der vereniging 'De Hollandsche Molen' is in de laatste tijd een grote belangstelling voor deze bij uitstek nationale sieraden van het Nederlandsche polderlandschap gewekt, waarmede verbonden is een neiging om opnieuw te onderzoeken of van de enige natuurlijke drijfkracht, die in ons land enigermate in overvloed voorhanden is, niet meer dan tot dusver een nuttig gebruik kan gemaakt worden."

In een eerder artikel van ir. Buurman werd duidelijk wat men van de ouderwetse molen mag verwachten.

"Voor vrienden van den ouden Hollandschen molen is het resultaat echter weinig bemoedigend. Het blijkt dat de tijd, gedurende welken de molen werk kan doen, buiten verwachting beperkt is." Het zou slechts 9,2 à 10,2 uren per etmaal zijn. (Een achturige werkdag kende men nog niet!) Deze korte tijd zou te wijten zijn aan a.: uren met te weinig wind (46%) b.: uren met te veel wind (2,6%) c.: oponthoud door kruien en andere werkzaamheden die zelfs bij de overblijvende goede molenwind nog 17 tot 25% tijdverlies geven.

Ir. Muysken hoopt dat dit tijdverlies door de verbeteringen aan de molens, die men verwacht door de prijsvraag van de kersverse Hollandse Molen, konden worden verminderd.

Vervolgens gaat het over de capaciteit van de windmolen die gemiddeld 30 m³/min. zou zijn. Uitgaande van deze capaciteit zou men per maand met een molen dus hoogstens: 30 x 10,2 x 60 x 30 = 55.000 m³ per maand kunnen verzetten.

Daarna vergelijkt men de capaciteit van de (toen moderne) nu ook reeds achterhaalde windmotoren.

Eerst onderzoekt men hoeveel de wind er gemiddeld beschikbaar was. Voor de periode 1903-1918 was dat als volgt:

Wind m/sec	uren	%(afger.)
0- 1	624	1
1- 2	2075	5
2- 3	4589	10
3- 4	6943	15
4- 5	7438	16
5- 6	6742	15
6- 7	5302	12
7- 8	4012	9
8- 9	3101	7
9-10	2001	4
10-11	1242	3
11-12	799	2
12-hoger	1026	2

100

Nu was er een ing. Conrad (c.s.) die al eerder had berekend hoeveel de molens presteerden. Hij berekende bij hoeveel winddruk een molen tot zijn prestaties kwam. Dit in tegenstelling tot wat tegenwoordig gebruikelijk is, waar men veelal de windsnelheid als maat benut. Er bestaat natuurlijk wel een direct verband tussen beiden.

Conrad berekende dat een molen bij een winddruk van 5 kg/m² (6,3 m/sec) pas zou gaan malen. Hij kwam tot de conclusie dat een molen erg veel wind nodig had en daarom tot bescheiden prestaties kwam. De benodigde hoeveelheid wind was vaak niet voorhanden.

Vervolgens komen enkele typen windmotoren ter sprake. Het type Werkspoor-Agrico met een diameter van 12,5 m (vlucht) en 1,20 opvoerhoogte. Bekend is de opbrengst bij een gegeven windsterkte. De opbrengst per maand wordt berekend over 700 uren (dat is 29 dagen). Deze 700 uren dient men onder te verdelen in uren met verschillende windsterkten.

Bruikbare uren leveren bij een opvoerhoogte van 1,40 m de volgende opbrengst:

wind m/sec	m ³ /uur	%	uren/maand	m ³ /maand
4- 5	1110	16.2	113	125.400
5- 6	1860	14.7	103	191.000
6- 7	2460	11.6	81	199.000
7- 8	3060	8.7	61	187.000
8- 9	3660	6.7	47	172.000
9-10	4200	4.4	30	126.000
10 e.h.	4680	6.7	46	215.000

1.125.300

De opbrengst per maand bij een opvoerhoogte van slechts 1,20 m. is 961.900 m³. De opbrengst is minder, omdat de molen zich bij hogere snelheden eerder uit de wind zet, waardoor geen prestatie meer wordt geleverd.

Enkele andere merken windmotoren leveren per maand: 'Hollandsche-windmotoren' 550.000 m³ en 'Energimotor' 962.900 m³.

Het blijkt dat de windmotoren met kleinere gevluchten 75 tot 120% meer opbrengen dan de oude conservatieve windmolen.

Letterlijk staat er dan: "Dit resultaat lijkt haast

onbegrijpelijk en is misschien te wijten aan een te laag aanslaan der capaciteit van den Hollandschen molen."

Tot zover een samenvatting van het artikel van ir. Muysken in 1925. Wanneer we bezien hoe het de windmolens en de windmotoren in later tijd is vergaan, dan blijkt dat er in bepaalde streken vrij veel windmotoren zijn gebouwd. Vooral wanneer men echt grote prestaties van de windmotoren verwachtte, bleek daaraan niet te worden voldaan. Men was vaak te optimistisch.

Hoe kwam dat? Zetten de motoren zich wat al te snel uit de wind? Reageerden ze te snel op een

vlaag en zetten ze zich niet meer voldoende op de wind? Misschien werd er te weinig onderhoud gepleegd? Bedienend personeel, een molenaar, was in principe niet nodig.

Feit is dat nog al wat windmotoren die ter vervanging van een windmolen werden geplaatst, slechts korte tijd dienst deden.

Ook de oude windmolens legden (figuurlijk) het loodje, maar vaak pas na eeuwen werkzaamheid. Windmotoren leefden in meerderheid niet langer dan enkele tientallen jaren. Alleen als ze goed werden onderhouden gingen ze langer mee.

JK

OUD WOORDENBOEK

Ofwel in onbruik geraakte woorden

D			
DIK	Prut, dik van lijn- of raapolie. Dit is het restant van gefiltreerde olie.		ven of gaatjes, geplaatst onder in de laad op een oliemolen. Hierdoor loopt de uit de buul geperste olie in het bekken er onder.
DIKBALIE	Ruimte of vat waarin op oliemolens het dik wordt bewaard.		
DIKKOKERIJ	Bedrijfje dat zich gespecialiseerd heeft in het verwerken tot bruikbare waar van de afgekeurde dik van de oliemolens.	G	
DOPPESTEEN	Maalsteen speciaal gebild voor het vermalen van cacaooppes.	GALG	Rek waartegen op de zaagmolenwerf het gezaagde hout wordt gezet.
DRABZAK	Van zeildoek vervaardigde zak voor het filtreren van de olie op een oliemolen.	GARING	Het bijeen gegaarde afvalhout dat door de knechten mag worden meegenomen als brandhout.
DRANGWATER	Water dat door de muren van b.v. een wielbak in een watermolen heen dringt. Het zelfde geldt tevens voor oliehelders in oliemolens.	GEMAAL	Hoeveelheid graan dat gemalen dient te worden.
		GIETER	Lange gootvormige schepper, enigszins gebogen van vorm. Wordt gebruikt bij het blussen van branden en het nat hozen van diverse materialen, indien daar behoefte toe bestaat.
E		GORTER	In onbruik geraakte benaming voor een grutterij. Komt nog veelvuldig voor als familienaam.
EEST	Soort stenen oven, in verschillende molens in gebruik om het te bewerken materiaal te drogen.	GROOT	Een hoeveelheid van 1040 lijnoliekoeken.
EESTGELD	Het maalloon dat extra betaald dient te worden als gerst te vochtig wordt aangeleverd op een pelmolen.	GRUIS	Gemalen kruidnagelen.
F		H	
FLARD	Een afgescheurd stuk doek op een verzameling van een hoeveelheid van deze stukken. Ook gebruikt voor reeds gescheurde voden die afgeleverd werden op de papiermolen. Hier komt de uitdrukking vandaan 'dat is aan flarden' als iets kapot is.	HAKKEPIELEN	Op een uiterst ongelukkige wijze werken. Gebruikt in de molenmakerswereld wanneer men stomp of versleten gereedschap gebruikt.
FLOSHAAK	Oude benaming voor krooshaak gebruikt bij het schoonhouden van het krooshek op een poldermolen.	HALSHOUTEN	Klossen ter weerszijde van de hals aangebracht om het verrollen van de bovenas te voorkomen.
Fonteinijzer	Rond gietijzeren plaatje met sleu-	HANEKAM	Een van gaten voorziene langwerpige klos. Werd op houten roede gespijkerd om hierin het korte halstouw van het molenzeil vast te zetten. Ook wel lepelrekje genoemd.

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS T.B.V. DE OPLEIDING

Informatie I t/m X	Algemene informatie over praktijk, molenzeilen, smeren, vangen het weer, klein onderhoud, bliksemafleider e.d.
Informatie XII	De opbouw van de wipmolen en de achtkante molen (G.J. Pouw)
Informatie XVI	Waarom draaien de wieken linksom, waarom hellende bovenas en de tonmolen (E. Smit)
Informatie XIX	Molenaarserveringen (J. Kaal)
Informatie XX	Kruiwerken (G.J. Pouw)
Informatie XXI	Weercursus (P.W. Rosier KNMI)
Informatie XXII	Bovenassen (G.J. Pouw en M. van Doornik)

Het boek "Wieksystemen voor polder- en industriemolens" door G.J. Pouw behoort ook tot het lespakket en omvat o.a. de informaties VIII, IX, XIII, XIV en XV.

Bij aanmelding als lid-in-opleiding dient men dit lespakket aan te schaffen omdat dit nodig is bij de opleiding. De prijs is uiterst laag gehouden en bedraagt f 70,-.

Gratis uitgaven:

Statuten en Huishoudelijkreglement

Bladen voor het maaluren-boekje t.b.v. leden-in-opleiding.

Bladen voor het maaluren-boekje t.b.v. geslaagde leden.

De richtlijnen voor het examen voor vrijwillig molenaar.

Modelcontract voor vrijwillige molenaars.

Folder betreffende de Gilde-verzekeringen.

Voor inlichtingen en het bestellen van de hierboven genoemde boeken enz. kunt u contact opnemen met de ledenadministratie van het Gilde:

Mevr. E.N. Pouw-Schipper, Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden. Tel. 02159-45428.

VOOR DE OPLEIDING AANBEVOLEN LITERATUUR

Molens

Ir. F. Stokhuyzen, 5e geheel herziene druk

Opleiding watermolenaar

Ing. J. den Besten

Te bestellen d.m.v. storting op postgiro 139754 te Loenen a.d. Vecht van f 50,- (incl. porto).

Zingende stenen

D.J. Abelskamp, f 45,- (excl. f 7,50 porto)

Rond zingende stenen

D.J. Abelskamp, f 45,- (excl. f 7,50 porto)

Beide laatste boeken zijn te bestellen via: girorekening 148232 t.n.v. Rabobank Midden-Westland t.g.v. rekeningnummer 13.53.85.210 t.n.v. penningmeester cursuscommissie Barendse te Poeldijk. Bestelt u beide boeken gelijktijdig, dan is de prijs f 99,- (incl. porto).

Inleveren copy:

Voor Gildebrief no. 2 (verschijningsdatum 15 juni 1994) dient Uw copy vóór 1 mei 1994 bij de Gildebrief-redactie binnen te zijn.

Nationale Molendag

14 MEI 1994

Vereniging De Hollandsche Molen 020-6238703

POLDER BUITENWEG, DE HAAN, NOOITGEDACHT, DE ST. MOLEN, DE LELIE, DE ROZENBOOM, VOGELZICHT, STDRAGER, OOG IN 't ZEIL, DUFFELS MEULN, DE ... AURORA, DE WALMOLEN, DE KEETMOLEN, DE VANG, DE OOGVA ... HAANTJE, DE TRAANRO ... PINK, DE PIONIER, DE LEIJEN, LEEMANSMOLEN, RLOOSMOLEN, ... DE SALAMANDER, DE ... GEESINA, DE WINDOTTER, BROEKZIJDEMOLEN, AK, DE KONING, DE GRAANHALL, BARREMOLEN, ... ST, LAKERMOLEN, DE POLMOLEN, DE IZEREEN R ... N VAN NIESEN, ... NA ARBEID, OP DE VROU ... ST, ODA, WINDLUST, DE ACHT ... MOLEN, DE L-ANTOINETTE, DE AKKERMOLEN, GRAUWE BE ... EPH, HOMPESCHE MOLEN, ... JOZUA, DE ... TTE MOLEN, DEN EVERT, JACOBUS, D ... BROEDERS, DE HOOR ... EN, DE KROC ... TO ANTONIO, DE PELIKAAN, DE EENDRAGT, E ... OEKOMST, VEL ... JONGE HEND ... ILEN, JANZO ... SVELLA POLARIS, 't NUPKE, ... MARIAMO ... EN, DE SWEACHN ... ISMOLEN, 't ARKE, DE PERE, DE KOE, ANNE ... LEBRO ... ESTERSE M. / ZELDENI ... LMSBOOM, DE WALVISCH, KNIPMOLEN, DE H ... DE PERE, DE OLIFANT, DE MOLEN, VROUW VENNEMOLEN, GOOGERMOLEN, ... NBOOM, GERMANIA, DE RUITER, AAFPLANSE MOLEN, DE HOGE MOLEN, DE K ... EN, VLIETMOLEN, DE KORENAAR, DE 'VOLMAAKT, DE NIMMELEAR, 't SLOT, R ... MOLEN, LANDZICHT, VELDKAMPS ME ... LD JOZUA, DE RAT, DE STOPMOLEN, ... IF, WIND ANQ, AURORA, DE W ... NTHEAS ... MOLEN, ... MOLEN, DE VEEN, DE ... HERDER, ... VROEIER, 't BODE HE ... MEERMOL ... EGT, ROBONSE ... KOE, CERES, HOLLANDI ... RA, DE ... DE KEETMOLEN, DE ... N, DE MAAGD, VENTO VIVIN ... DE WA ... KROON / KLARENDALSE ... JACHT, TEUNISMOLEN, DE ... EN, DE VROUW, BOLWERKSMOL ... MANMOLEN, DE ZAAGMOL ... IEST, DE TUD, BEYNADETTE, DE ENGE ... MEUL, DE WIELEWAAL, ... ER MOLEN, DE LERUW, BOLWERKSMOL ... MANMOLEN, DE ZAAGMOL ... TERMOUNE, ... ELAND, VICTOR, ... AM, DE PANKOER ... JOENE MOLEN, DE SWEACHNERMOL ... MOLEN, DE RIETVINK, ... LMOLEN, DE ... KOU, DE ZWA ... HEMERTER MOLE ... NDRACHT, OLLE MIDDE, GOLIATH ... JONGE JAN, / DE ... KAMPS MEULN, DE JONGE HEND ... OSTERMOLEN, DE ... ERSE M. / ZELDENRUST, DE DE ... NTSCHOO, DE Z ... ANIA, DE RUITER, OLLE WIE ... ARIJSTERMOLEN, DE KORENMOLEN, WEDDERBERG, PAL ... JPANT, DE KLAVER, ... DE ZAAGMOL, DE ... DE GAN, VESUVIUS, JANE MOLEN, ... EYER, DE GROTE M ... EEPZIK, DE ... ACHT, DE MIJNMOLEN, DE RIETVINK, DE ROND, DE KLA ... RAAR, DE ... VICTOR, DE VENG, ... FATU, DE IKKERS, KRAKERMOL, DE ONDERNEMING DE ... DE ZWASVER, DE FOMIE, LONNERS MOLEN, DE ... ALUW, DE ... MOLEN, DE ... DORIER, DE LEIJEN, LEEMANSMOLEN, ... MOLEN, DE ... DE WIELEWAAL, ... IN, D ... FAAN, DE ... DE HOOR, DE WALVEN, ... MOLEN, DE VOLHARMIN, DE ZWISSE MOLEN, DE VIER ... NA, DE WINDOTTER, BROEKZIJDEMOLEN, DE RUITER, DE KRAAL, OUDEGEINSE POLDER, SPENGENSE MOL